

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет економічних наук

Кафедра фінансів

Магістерська робота
освітній ступінь - магістр

на тему: **«РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ»**

Виконав: студент 2-го року навчання,
спеціальність 072
«Фінанси, банківська справа та
страхування»
Кондратюк Ангеліна Романівна

Керівник:
Бридун Євгеній Володимирович
кандидат економічних наук, доцент

Рецензент:
Подолець Роман Здиславович
провідний науковий співробітник

Магістерська робота захищена
з оцінкою «_____»
Секретар ЕК _____ Донкоглова Н.А.
«_____» _____ 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади регулювання страхового ринку України.....	7
1.1. Поняття про регулювання ринків небанківських фінансових установ.....	7
1.2. Європейські методи регулювання страхового ринку	17
1.3. Дослідження нормативно-правової бази зі страхування України	25
Висновок до розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2. Аналіз розвитку страхового ринку України.....	34
2.1. Сучасний стан та проблеми страхового ринку України.....	34
2.2. Оцінка відповідності українського страхового ринку європейським стандартам. Структурний аналіз страхового ринку України.....	39
2.3. Фінансово-економічні бар'єри на шляху євроінтеграції.....	50
Висновок до розділу 2.....	58
РОЗДІЛ 3. Перспективи розвитку страхового ринку України.....	59
3.1. Зарубіжний досвід регулювання страхового ринку.....	59
3.2. Моделювання ефективної страхової системи в контексті євроінтеграції.....	66
3.3. Оцінка економічної ефективності реформ та пропозиції щодо регулювання страхового ринку.....	75
Висновок до розділу 3.....	86
ВИСНОВКИ.....	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	89

Скорочення та аббревіатури:

НАСУ - Національна асоціація страховиків України

НБУ - Національний банк України

НБФУ - небанківські фінансові установи

ОСЦПВ - обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів

Рівень виплат - співвідношення виплат і премій за чотири квартали, що передують даті оцінки

ФО - фізичні особи

ЄС – Європейський союз

IFRS 17 – міжнародний стандарт фінансової звітності

CIR (Cost-to-Income Ratio) - піввідношення операційних витрат і операційних доходів

Закон про споживче кредитування - Закон України "Про споживче кредитування" № 1734-VIII від 15 листопада 2016 р.

Закон про фінансові послуги - Закон України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" № 2664-III від 12.07.2001 р.

Законопроект № 2413-а - Проект Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо консолідації функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг" № 2413-а

Нацкомфінпослуг - Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг

НФУ - небанківські фінансові установи

НКЦПФР - Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку

ВСТУП

У сучасних умовах глобалізації економіки та інтеграційних процесів, роль страхового ринку в економічній системі України значно зростає. Страхування як економічна категорія є важливим інструментом зменшення фінансових ризиків, а також сприяє стабілізації економіки та захисту інтересів громадян.

Магістерська робота присвячена аналізу теоретичних та практичних аспектів регулювання страхового ринку України, його сучасного стану, проблем та перспектив розвитку в контексті євроінтеграції. В роботі розглядаються основні підходи до регулювання ринків небанківських фінансових установ, європейські методи регулювання страхового ринку, а також досліджується законодавство зі страхування України.

Аналіз розвитку страхового ринку України включає оцінку його сучасного стану, виявлення основних проблем та недоліків, а також оцінку відповідності українського страхового ринку європейським стандартам. Окрему увагу приділено фінансово-економічним бар'єрам на шляху євроінтеграції.

У третьому розділі розглядаються перспективи розвитку страхового ринку України, зокрема, зарубіжний досвід регулювання страхового ринку, моделювання ефективної страхової системи в контексті євроінтеграції, а також оцінка економічної ефективності реформ щодо регулювання страхового ринку.

Дипломна робота має на меті не лише теоретичний аналіз, а й розробку практичних рекомендацій, які сприятимуть покращенню регулювання страхового ринку України та його подальшому розвитку.

Актуальність теми дослідження. Важливість страхового сектора у контексті економічного прогресу не може бути переоцінена, особливо для держав із трансформуючою економікою, де він відіграє стратегічну роль з декількох причин:

- Перш за все, страхові послуги служать як надійний інструмент для мінімізації фінансових ризиків та зниження потенційних збитків.

- Страхова галузь є фундаментальною для здорового функціонування ринкової системи. Капіталізація та рівень концентрації страхових компаній можуть бути порівняні з такими ж параметрами великих фінансових інституцій у розвинутих країнах.

- Страховий сектор, з його значним інвестиційним потенціалом, стає постійним джерелом капіталу для внутрішнього ринку. Він виступає як один з основних драйверів розвитку фінансової системи в перехідних економіках, сприяючи стабільному довготривалому зростанню.

Процес євроінтеграції відкриває нові горизонти для модернізації економічних систем усіх країн-учасниць, включаючи Україну. Це створює умови для залучення зарубіжних інвестицій, імплементації передових технологій, підвищення конкурентоспроможності національних компаній та виходу на міжнародні ринки, зокрема у сфері фінансових послуг та страхування, що є невід'ємною частиною ринкової економіки та ключем до конкурентоспроможності.

Страховий ринок відіграє важливу роль у вирішенні соціально-економічних завдань, від створення гарантій для громадян та бізнесу до підсилення інвестиційного клімату на національному та глобальному рівнях. Не приділяючи належної уваги глобальним тенденціям у сфері страхування, країна може опинитися у відсталості від світових лідерів у цій галузі та втратити можливості для ефективного міжнародного партнерства.

Тематика цього дослідження є вкрай актуальною, адже страховий сектор виступає як фундаментальна складова фінансової системи, забезпечуючи стабільність економічної діяльності та знижуючи потенційні ризики для бізнесу. Недорозвиненість страхового ринку може мати негативний вплив на економіку в цілому, збільшуючи ризикованість у різних секторах.

Об'єктом дослідження є страховий ринок України.

Предметом дослідження є теоретичні основи та методологічні підходи до визначення ключових аспектів функціонування страхового ринку в Україні.

Методологія дослідження. Для аналізу поточної ситуації та стратегій розвитку страхового ринку були застосовані різноманітні методики, включаючи як загальні, так і спеціалізовані методи. Емпіричний аналіз дозволив детально оцінити основні характеристики страхового ринку. Використання графічного методу допомогло у наочному представленні динаміки цих характеристик. Табличний метод був застосований для організації та систематизації даних, що відображають стан страхового ринку. Метод порівняльного аналізу був використаний для зіставлення страхового ринку України з подібними ринками в інших країнах. Додаткові методи дослідження були впроваджені для глибшого розуміння теми дослідження.

У **першому** розділі роботи дипломної роботи на підставі теоретичних досліджень наведено теоретичні засади регулювання страхового ринку, описано поняття та принципи регулювання, відзначено європейські практики та аналізується нормативно-правова база страхування в Україні.

У **другому** розділі виконано глибокий аналіз розвитку страхового ринку України, виявлено проблеми та перешкоди у контексті процесів євроінтеграції, а також була проведена оцінка відповідності українських стандартів європейським. Вагому частину розділу складає аналітичне дослідження регулювання ринку, частина якого присвячена оцінці ефективності та доцільності провадження законопроекту про «СПЛІТ».

Третій розділ на підставі теоретичних досліджень та аналізу було детально розглянуто зарубіжний досвід регулювання страхового ринку, змодельована ефективні страхові системи у контексті євроінтеграції, а також оцінена економічна ефективність проведених реформ.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ.

1.1. Поняття про регулювання ринків небанківських фінансових установ.

Україна, як країна, що прямує до свого місця у складі європейської спільноти, активно працює над адаптацією свого законодавства до європейських стандартів у різних сферах економіки. Одним із ключових напрямків цього процесу є регулювання страхового ринку, який відіграє важливу роль у забезпеченні економічної стабільності та соціального захисту населення.

Страховання розглядається як ефективний засіб забезпечення прогресу національної економіки, воно сприяє активній інтеграції країни в європейський та глобальний економічний контекст. Глибоке вивчення економічної сутності страхування дозволяє виділити його ключові аспекти: правовий, організаційний, інституційний, фінансовий та управлінський.

У контексті законодавства України, термін «страхування» можна визначити як систему правових відносин, які забезпечують захист інтересів осіб у випадку різних ризиків. Це включає захист життя, здоров'я, майнових інтересів, а також покриття збитків, завданих третім особам. Страховий захист здійснюється на основі договорів страхування, які передбачають формування страхових фондів за рахунок внесків страхувальників та інших доходів, отриманих страховиками відповідно до чинного законодавства.

Інституційний елемент сутності страхування ґрунтується на діяльності різноманітних страхових установ, які забезпечують функціонування та обслуговування страхового механізму. Фінансовий аспект страхування виявляється у здібності залучати та розподіляти частку національного доходу на користь підприємств та приватних осіб для відшкодування збитків, що можуть виникнути в результаті непередбачених подій. Управлінський аспект

економічної сутності страхування відображає комплексний вплив страхових суб'єктів на керування страховими ресурсами, їхнє планування, організацію та моніторинг.

Відомі економісти, такі як Базилевич В. і Базилевич К., вважають, що страховий ринок є місцем, де здійснюється купівля-продаж страхового захисту, і він відіграє роль у формуванні попиту та пропозиції на ці послуги.

Гаманкова О. розширює це бачення, стверджуючи, що страховий ринок є інтегрованою частиною як фінансового ринку, так і ринку фінансових послуг, оскільки страхові компанії використовують різні фінансові інструменти для розміщення своїх капіталів і продають страхові послуги як фінансові посередники.

Осадець С. акцентує на тому, що страховий ринок слід розуміти як економічне середовище, де відбувається взаємодія між страхувальниками, які створюють попит на страхові послуги, страховими компаніями, які задовольняють цей попит, страховими посередниками, такими як агенти та брокери, а також іншими організаціями, що входять до страхової інфраструктури.

Рудь І. підкреслює значення інституційної складової страхового ринку, пропонуючи розглядати його як комплекс інститутів та механізмів, які спрямовані на мінімізацію втрат та ризиків для учасників ринку.

Фурман В. вказує на те, що страховий ринок представляє собою систему стабільних економічних відносин, які включають взаємодію між покупцями, посередниками, продавцями, страховиками та регуляторними органами, і ці відносини пов'язані з формуванням попиту, пропозиції та ціни на страховий захист і перестраховування на національному та міжнародному рівнях.

Таким чином, серед існуючих концептуальних підходів слід виділити п'ять ключових векторів, за якими обґрунтовується необхідність і зміст страхового ринку (рис. 1.1):

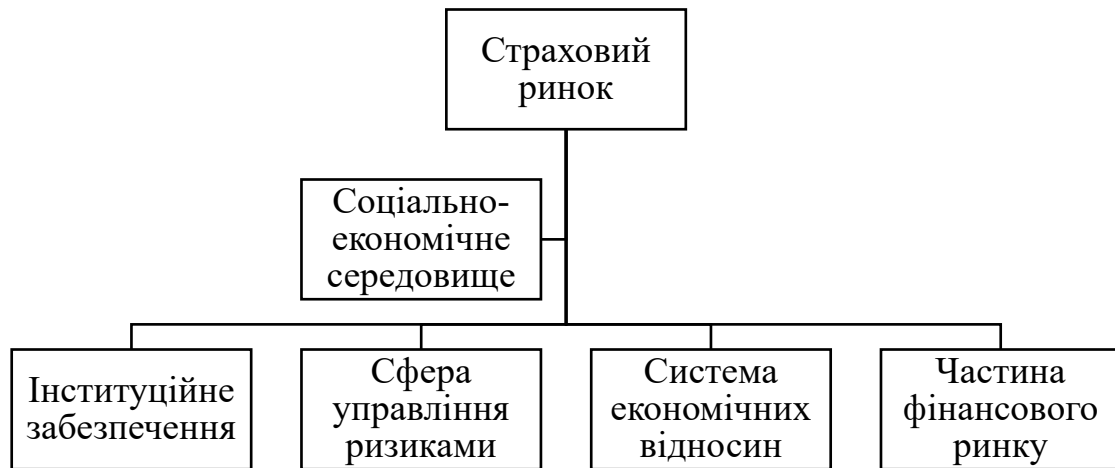

Рисунок 1.1. Наукові підходи щодо розуміння змісту страхового ринку.

Джерело: складено автором на основі даних [11].

Згідно з Державним комітетом України з питань технічного регулювання та споживчої політики, національний класифікатор КВЕД набрав чинності з 01.01.2012.

Головна мета цього класифікатора полягає в тому, щоб визначити та закодувати основні та другорядні види економічної діяльності юридичних осіб, відокремлених підрозділів юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців. Згідно з КВЕД, секція “К” відноситься до “фінансової та страхової діяльності” і включає діяльність небанківських фінансових установ.

Діяльність небанківських фінансових установ поділяється на такі категорії:

Надання фінансових послуг, за винятком страхування та пенсійного забезпечення.

Страхування, перестрахування та недержавне пенсійне забезпечення, за винятком обов’язкового соціального страхування.

Допоміжна діяльність у сферах послуг та страхування.

Класифікація ринку небанківських фінансових послуг згідно з КВЕД розширюється на більш деталізовані види фінансових послуг у Державному комітеті з питань технічного регулювання та споживчої політики (ДКПП).

Крім того, класифікатор КІСЕ призначений для кодування інституційних одиниць, які займаються виробництвом, розподілом, перерозподілом,

споживанням і нагромадженням. Він відповідає секторам (підсекторам) економіки України згідно з їхнім призначенням.

Таблиця 1.1. Класифікація інституційних секторів економіки

Код інституційного підсектору економіки	Назва
S.123	Фонди грошового ринку
S.124	Інвестиційні фонди негрошового ринку
S.125	Інші фінансові посередники, крім страховий корпорацій та пенсійних фондів
S.126	Допоміжні фінансові корпорації
S.127	Кептивні фінансові корпорації
S.128	Страхові корпорації
S.129	Пенсійні фонди

Джерело: складено автором на основі даних [31].

Ключовим елементом страхового ринку за будь-якого з виділених наукових підходів виступають його учасники (суб'єкти ринку) (рис. 1.2).

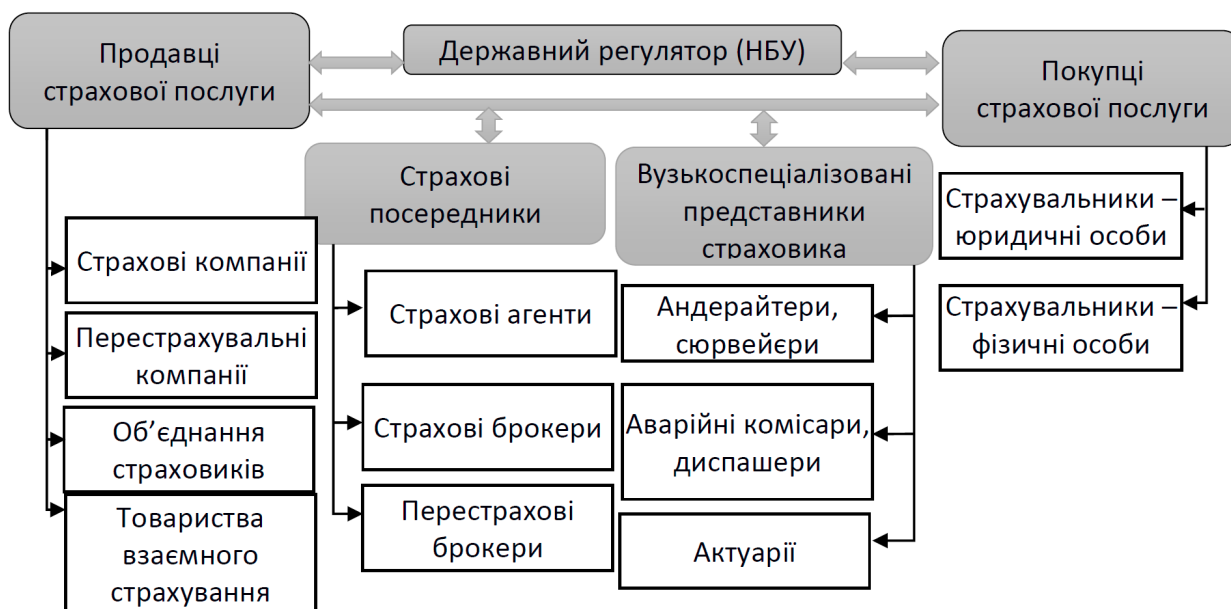

Рисунок 1.2. Основні учасники страхового ринку.

Джерело: власні дослідження відкритих даних.

На ринку страхування існують різні інституції, що забезпечують страхові послуги: страхові агенти та брокери, а також перестрахові брокери. Страхові агенти можуть бути як фізичними, так і юридичними особами, які представляють страхові компанії та укладають страхові поліси.

Страхові брокери, юридичні особи, що працюють від свого імені, але за дорученням страхових фірм, зобов'язані мати ліцензію та вибирати страхові компанії, які відповідають потребам клієнтів, з подальшим супроводом страхових угод.

Перестрахові брокери, діючи від імені страхових компаній, укладають угоди перестраховування, що сприяє підвищенню якості страхових послуг.

Страхові послуги та ті, що пов'язані зі страхуванням поділяються на:

1. Пряме страхування (в тому числі спільне страхування):
 - життя;
 - не пов'язане із страхуванням життя;
2. Перестраховування і передача частини операцій;
3. Страхове посередництво (брокерське та агентське);
4. Допоміжні послуги щодо страхування (консультаційні, актуарні, оцінка ризику, послуги з врегулювання претензій).

Існує три відомих підходи щодо здійснення регулювання діяльності NBFІ : адміністративний метод, економічний (непрямий) і правовий (прямий).

Таблиця 1.2. Методи регулювання небанківського фінансового ринку

Адміністративний	Економічний (системи)	Правовий
Ліцензування	Оподаткування	Норми Конституції України
Нормування	Фінансування	Господарський кодекс України
Інформування	Стимулювання	Цивільний кодекс України

Джерело: складено автором на основі дослідження 11, 12.

Механізми регулювання страхового ринку в Україні включають:

Ліцензування є одним з основних інструментів регулювання, який дозволяє контролювати вхід на ринок нових страхових компаній та забезпечує дотримання ними встановлених стандартів.

До 2020 року Національна комісія з регулювання ринків фінансових послуг видала ліцензію на ведення: страхової діяльності, діяльності з надання послуг накопичувального пенсійного забезпечення, надання фінансових кредитів за рахунок залучених коштів та діяльності з надання будь-яких фінансових послуг, що передбачають пряме або опосередковане залучення фінансових активів від фізичних осіб.

Після прийняття проекту Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо консолідації функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг" № 2413-а, ці повноваження перешли до Нацбанку.

Пруденційний нагляд полягає у моніторингу фінансового стану страховиків, їх платоспроможності та ліквідності, а також управлінні ризиками. Це допомагає запобігати фінансовим кризам у страхових компаніях.

Пруденційний нагляд включає:

1. Інституційний підхід, за якого правове становище фірми (наприклад, банк, брокер-дилер або страхова компанія) визначає, якому регулятору буде доручено спостереження за безпекою та доцільністю ведення діяльності цього учасника фінансового ринку.

2. Функціональний підхід, за якого нагляд з боку наглядових органів визначається суттю бізнесу, яким нині займається піднаглядний учасник ринку, безвідносно до його правового статусу. Кожен вид бізнесу може мати свого власного функціонального регулятора.

3. Інтегрований підхід, за якого одним універсальним регулятором виробляється і нагляд за безпекою і надійністю контрольованих суб'єктів ринку, і регулювання ринкової поведінки для всіх секторів фінансових послуг.

4. Підхід Твін Пікс як форма регулювання, за якого існує поділ регулюючих функцій між двома регуляторами: одним, який виконує функцію нагляду

безпекою і надійністю фірм, а інший фокусується на регулюванні їх ринкової бізнес-поведінки.

Регулювання ринкової поведінки. Цей механізм включає контроль за дотриманням правил ринкової конкуренції та захист прав споживачів, забезпечуючи прозорість та справедливість у відносинах між страховиками та їх клієнтами.

Для регулювання діяльності небанківських фінансових установ в Україні використовується законодавча база, основні законодавчі акти, це:

- Постанова Національного банку України № 141: Ця постанова визначає порядок реєстрації та ліцензування небанківських фінансових установ, а також встановлює вимоги до їх діяльності.

- **Інші нормативно-правові акти**, такі як постанови Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України (НКЦПФР), рішення Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (НКРЗІФП), та інші нормативні акти, що конкретизують положення вищезазначених законів.

Ці нормативно-правові документи встановлюють стандарти безпеки, фінансову звітність, процедури ліцензування та інші вимоги, які небанківські фінансові установи повинні виконувати для забезпечення стабільності та довіри до фінансової системи України.

Вони сприяють забезпеченню ефективного функціонування цих установ і захисту інтересів споживачів фінансових послуг.

Але, враховуючи рух України до євроінтеграції, можна виділити декілька категорій по нормативно-правовому регулюванню: міжнародний, національний, внутрішній. (Рис. 1.3)

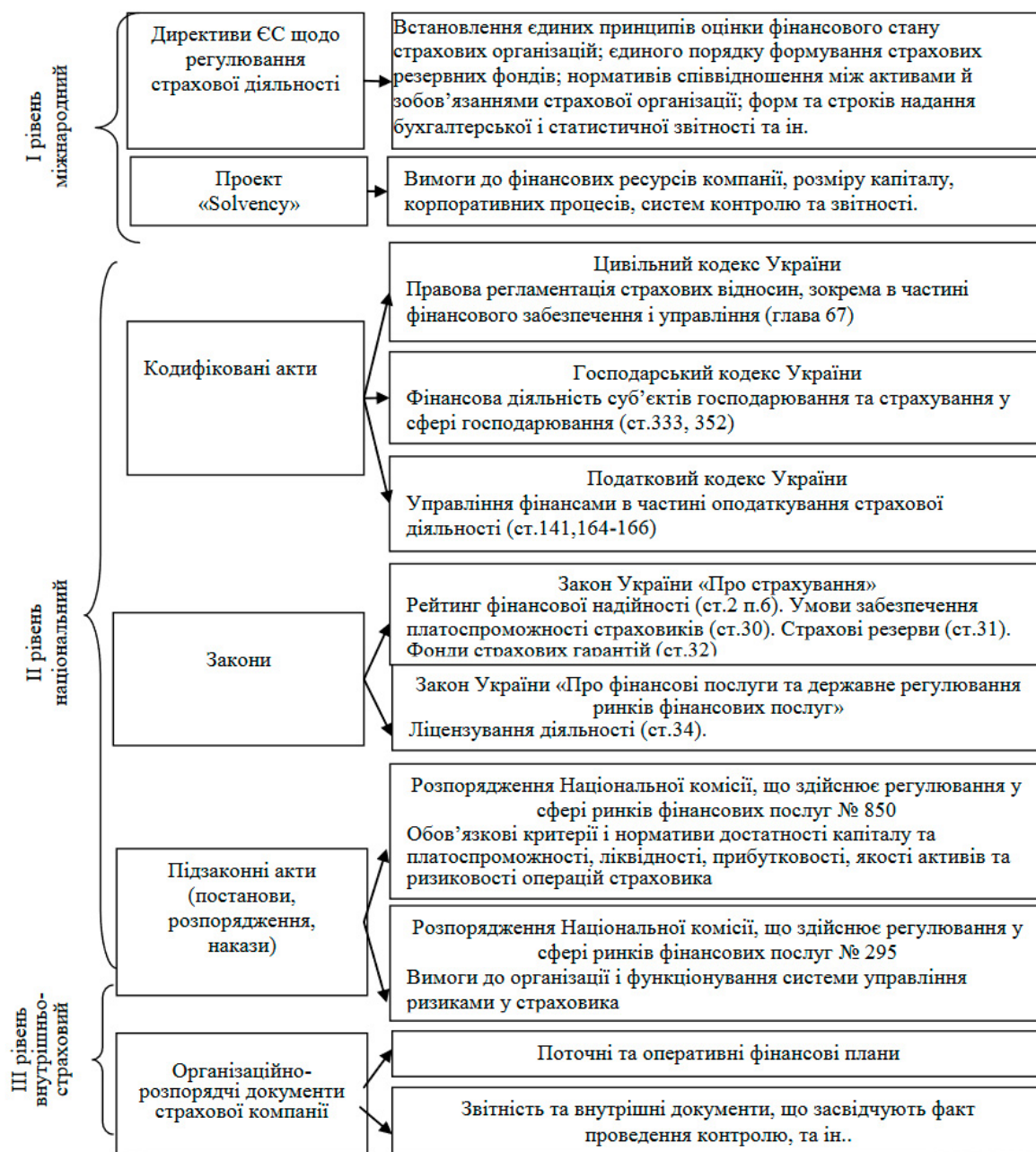

Рисунок 1.3. Категорії страхових компаній за нормативно-правовим регулюванням.

Джерело: власні дослідження.

З 1 січня 2024 року в Україні набули чинності оновлені вимоги щодо реєстрації та діяльності страхових посередників. Цей процес оновлення регулювання відбувався у два етапи.

Ось деякі ключові зміни:

- Власники істотної участі. Засновники та власники страхових компаній повинні мати бездоганну ділову репутацію та задовільний фінансовий і

майновий стан. Національний банк обов'язково погоджує власників істотної участі.

- Плани діяльності. Під час реєстрації страхові компанії повинні надавати плани діяльності на три роки.

Для страхових компаній передбачено подання даних про активи, статутний капітал та резерви, зобов'язання та забезпечення, субординований борг та позабалансові зобов'язання, рух грошових коштів, показники діяльності зі страхування, розрахунок платоспроможності, дебіторську та кредиторську заборгованість, страхові виплати та заявлені збитки, позики та кредити, значні правочини, кількість договорів та застрахованих, кількість працівників та посередників, коефіцієнти ефективності, операції перестрахування, набуття у власність нерухомого майна тощо.

Вимоги щодо забезпечення платоспроможності та інвестиційної діяльності страховика та щодо формування технічних резервів то руху коштів:

- Надходження грошових коштів (страхова діяльність):
- Страхові (перестрахові) премії
- Регреси та суброгації
- Компенсація страхових виплат від перестраховиків
- Повернення коштів від МТСБУ
- Комісійна винагорода від надання послуг іншим страховикам
- Комісійна винагорода та інші надходження від перестраховиків
- Інші надходження грошових коштів страхової (перестрахової) діяльності

Витрачання грошових коштів (страхова діяльність):

- Сплачені страхові виплати.
- Страхові (перестрахові) премії, сплачені перестраховикам.
- Перерахування коштів в фонди МТСБУ.
- Компенсація страхових виплат за договорами вхідного перестрахування.
- Виплати по достроково припиненим договорам страхування (перестрахування).
- Виплати викупних сум.

- Виплати по дожиттю.
- Виплати працівникам, уключаючи податки, збори та внески.
- Комісійна винагорода, сплачена страховим посередникам.
- Інші виплати грошових коштів від страхової (перестрахової) діяльності.

Обовязковими показниками звітності страхових компаній є платоспроможність.

Дані подаються станом на початок, кінець розрахункового періоду/за вказаний період на 31.12 попереднього року:

- Показники страхових премій, вихідного перестраховання, страхових виплат та витрат на врегулювання збитків, а також їх часток, компенсованих перестраховиками, зазначаються за період, необхідний для розрахунку капіталу платоспроможності (SCR) – за 12 та 36 місяців відповідно.

- Значення RBNS та IBNR за зобов'язаннями зі страхування та з вихідного перестраховання зазначаються на початок/кінець розрахункового, а не звітного періоду.

- Розраховується коефіцієнт ефективності перестраховання, значення капіталу платоспроможності, визначені на основі страхових премій та на основі страхових виплат, які застосовується при розрахунку SCR.

Основні завдання Національного банку в цьому контексті включають:

- Авторизація та регулювання: НБУ визначив першочергові завдання, серед яких створення та впровадження інтегрованої моделі регулювання та нагляду за фінансовими ринками. Це охоплює авторизацію небанківських фінансових установ, регулювання їх діяльності та нагляд за ними.

- Міжнародні стандарти: нове регулювання та нагляд у небанківському фінансовому секторі реалізується за міжнародними стандартами, аналогічно до банківського сектору. Це сприятиме стійкому розвитку економіки країни та створенню можливостей для подальшого росту ринку.

- Захист прав споживачів: Національний банк прагне забезпечити захист прав споживачів небанківських фінансових послуг. Це включає створення прозорих умов ведення бізнесу та ефективного регулювання.
- Макрофінансова стабільність. Реформа небанківського сектору сприятиме макрофінансовій стабілізації та підвищенню фінансової стійкості, надійності та прозорості фінансових установ.

1.2. Європейські методи регулювання страхового ринку.

Минулого року Україна отримала статус кандидата в члени Європейського Союзу. Тому, імплементуючи нове в законодавство, слід розуміти, що всі кроки мають координуватися з вимогами Європейського Союзу.

Протягом 2023 року на європейському страховому ринку працювали 4909 підприємств з 30 країн. Ступінь концентрації страхових компаній на ринках країн Європи виявляється різноманітною. (Рис. 1.4.)

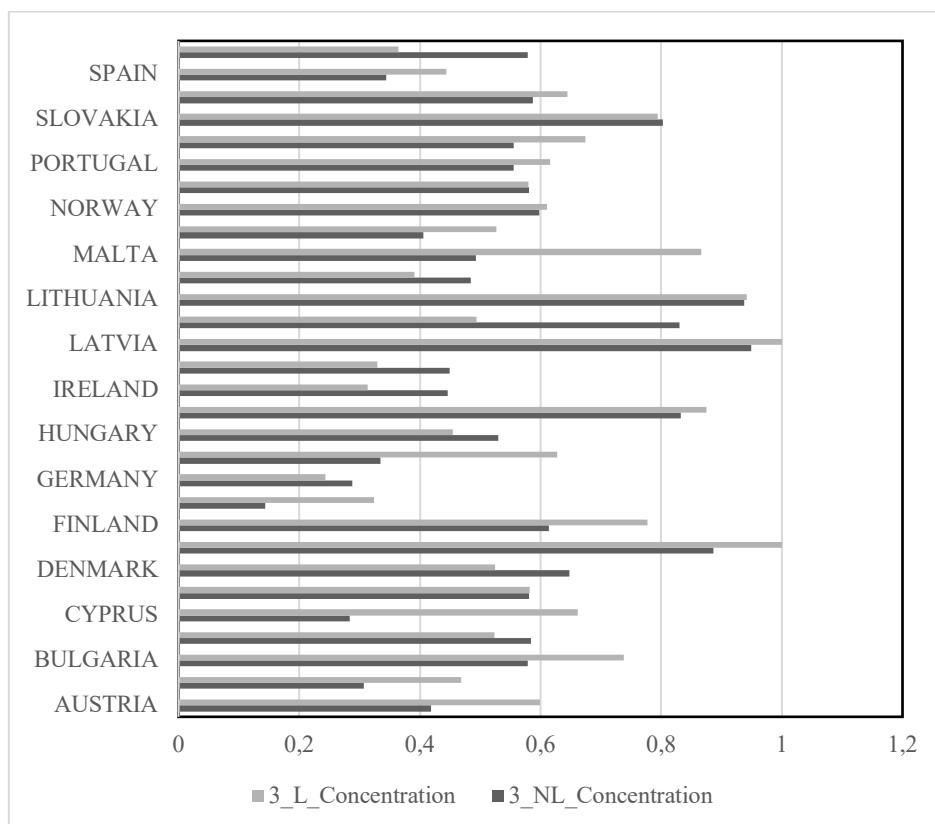

Рисунок 1.4. Концентрація страхових компаній у європейських країнах у 2023 р.
Джерело: складено автором на основі відкритих даних.

Згідно з рис. 1.4., на ринку страхування в Європі існують країни, де три найбільші компанії контролюють 100% ринку або майже всю його частку. Наприклад, в Латвії та Естонії лише три компанії володіють усією ринковою долею у сфері страхування Life, а в Латвії 94,9% ринку страхових послуг Non-life відповідають трьом компаніям, а в Литві - 93,8%.

Найбільша конкуренція поміж страховими компаніями спостерігається на ринку страхування Life в Німеччині (концентрація 24,3%) та Ірландії (концентрація 31,4%), а на ринку страхування Non-life у Франції (14,4%) та Кіпрі (28,4%). У більшості випадків висока концентрація страхових компаній за одним видом страхування спостерігається і за іншим. Проте, є країни, де ця тенденція не відбувається: на Мальті - висока концентрація страхування Life (86,6%) і помірна для Non-life (89,2%).

Зважаючи на нерівномірне розповсюдження страхування в країнах Європи, найвище значення показника проникнення страхування мають Нідерланди – 7,58%, Мальта - 6,42%, Люксембург - 4,58 % та Ірландія - 4,58%.

Європейський Союз визначає стандарти та принципи регулювання страхового ринку, спрямовані на забезпечення стабільності, захисту споживачів та сприяння конкурентоспроможності страхових компаній. Одним із ключових принципів, який підтримується у європейському страховому законодавстві, є принцип пропорційності, який передбачає застосування регулювання, що відповідає рівню ризику та масштабам діяльності страховиків.

Відповідно до трьох секторів ринків (банківські послуги; страхові послуги, в число яких в деяких випадках включалися послуги приватних пенсійних фондів; послуги на ринку цінних паперів) і трьох видів наглядових органів були створені і на сьогодні функціонують три міжнародні організації, що об'єднують регулюючі органи різних країн: Базельський Комітет з нагляду за банківською діяльністю (БКНБД); Міжнародна Асоціація страхових наглядов (МАСН) і Міжнародна Організація комісій з цінних паперів (ІОСКО).

Іноземні страхові компанії відіграють ключову роль у використанні зібраних фондів для забезпечення зростання та захисту активів своїх клієнтів, а

також для підсилення своїх фінансових ресурсів. Згідно з інформацією, наданою Міжнародною асоціацією страхових наглядачів, сукупна сума інвестицій страхових компаній у 2023 році перевищила 830 трильйонів доларів. В європейських країнах основну частину інвестицій складають державні та корпоративні облігації, а також цінні папери, що становлять 73%, тоді як інвестиції в акції складають 15%.

Європейське регулювання страхового ринку характеризується комплексним підходом, який включає:

1. Регуляторні вимоги - встановлення чітких правил для страхових компаній, які включають вимоги до капіталу, резервів, інвестиційної політики та управління ризиками.

2. Постійний нагляд за діяльністю страхових компаній з боку національних регуляторів та Європейського страхового та пенсійного нагляду (EIOPA).

3. Споживчий захист - зосередження уваги на захисті прав споживачів, включаючи доступ до інформації, прозорість умов страхування та механізми вирішення спорів.

Класифікація Світового банку. Пруденційний нагляд.

1. Секторальний нагляд, з наглядом за банківським сектором в Центральному банку – це поточний режим України.

2. Секторальний нагляд, з наглядом за банківським сектором, розташованим поза Центрального банку.

3. Частково-інтегрований нагляд, коли два з фінансових підсекторів перебувають під контролем однієї організації – або Центрального банку, або агентства поза Центрального банку - це пропозиції законопроекту про СПЛІТ № 2413а від 20.07.2015, прийнятого у першому читанні ВР України.

4. Інтегрований нагляд FSA, коли основні фінансові підсектори перебувають під контролем у спеціальному Агентстві або Службі фінансових послуг поза Центрального банку.

5. Інтегрований нагляд за всіма основними підсекторами фінансового ринку перебуває в Центральному банку.

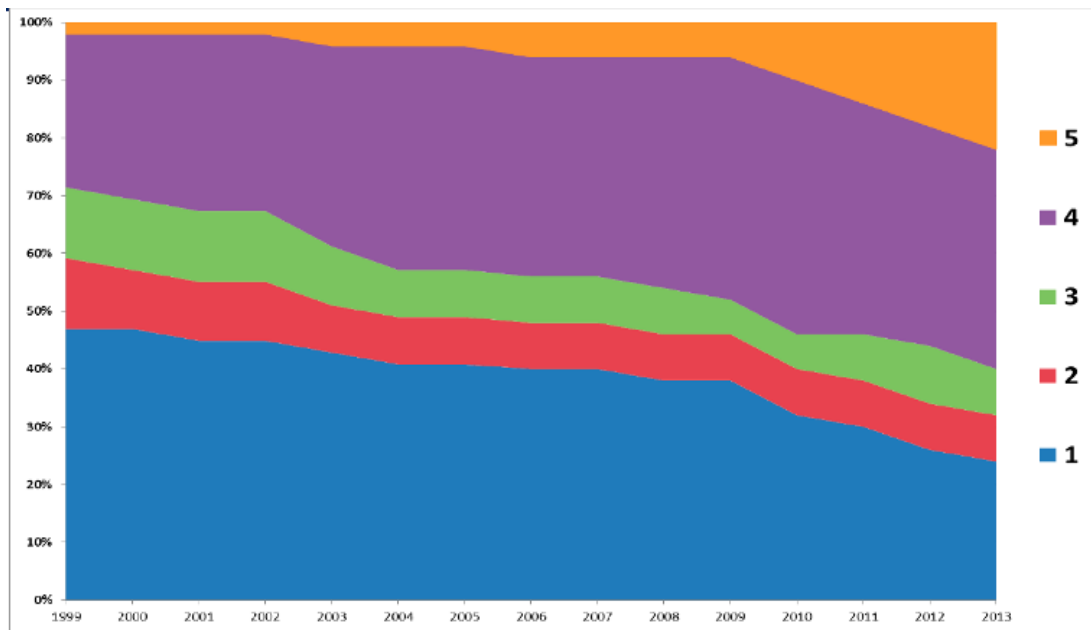

Рисунок 1.5. Динаміка наростання інтеграції пруденційного нагляду з початку нового тисячоліття.

Джерело: складено автором на основі [7].

Аналіз ефективності європейських методів регулювання показує, що вони сприяють:

- Зміцненню фінансової стійкості: страхові компанії стають більш стійкими до потенційних криз.

- Захисту споживачів: підвищення довіри та захисту інтересів споживачів.

- Підтримці інновацій: стимулювання розвитку нових продуктів та послуг.

Розглянемо архітектуру та повноваження макропруденційних органів.

За результатами дослідження, яке охопило 673 країн із різних регіонів світу, бачимо різні національні підходи до визначення органів із МПМ.

Ці рішення значною мірою зумовлювалися традиціями, що сформувалися у фінансовому

регулюванні та державному управлінні в цілому, залежно від структури та специфіки місцевих фінансових ринків.

Зокрема вагомими факторами могли бути банкоцентричність фінансової системи, високий рівень інституціональної розбудови, незалежності центрального банку та довіри до нього.

У географічному розрізі спостерігалися певні особливості (див. рис 1.8.)

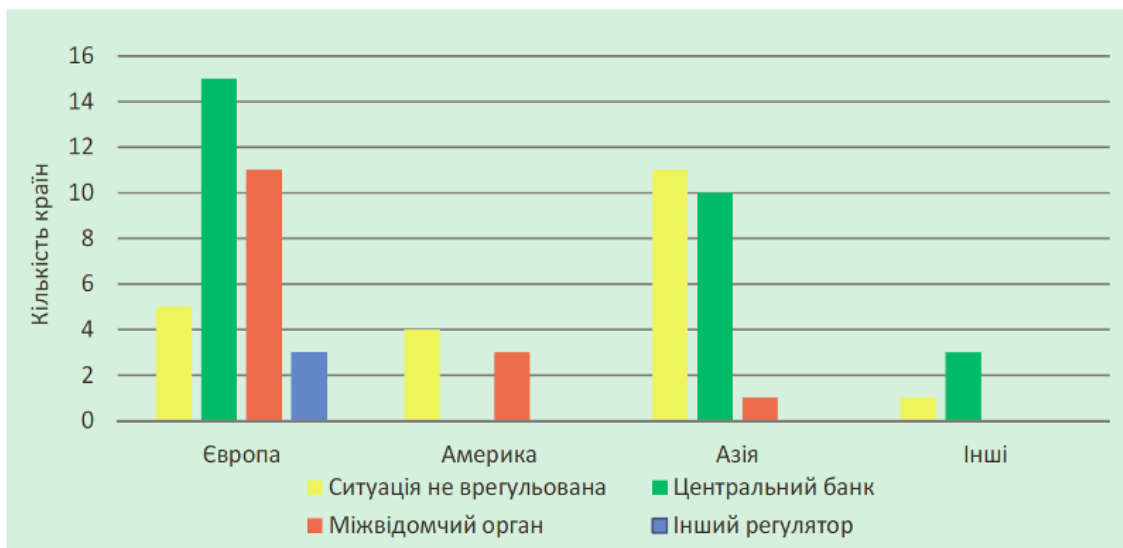

Рисунок 1.6. Макропруденційні органи.

Джерело: складено автором на основі [6, 14].

У Європі залишилося порівняно небагато країн, де ситуація з МПМ досі не врегульована. При цьому в деяких із них необхідні законопроекти вже передано на розгляд парламентів, зокрема в Італії та Румунії. МПМ надавався здебільшого центральному банку або міжвідомчому органу з фінансової стабільності. Європа також є єдиним регіоном, де в окремих країнах МПМ закріплено за іншим фінансовим регулятором (наглядовим органом чи міністерством фінансів). Проте така практика є винятком і не набула поширення.

За рівнем розвитку економіки спостерігався такий розподіл (Рисунок 1.7.). Серед розвинутих держав (до них відносимо країни – члени ОЕСР) спостерігається найбільша неоднорідність рішень щодо надання МПМ: досить поширеними є як МПМ у центрального банку, так і в міжвідомчого органу з фінансової стабільності.

Як згадувалося вище, в цій групі країн також трапляються випадки визначення макропруденційним органом інших регуляторів фінансового сектору (переважно наглядового органу, а в Норвегії – навіть міністерства фінансів). Водночас у багатьох країнах ситуація залишається неврегульованою.

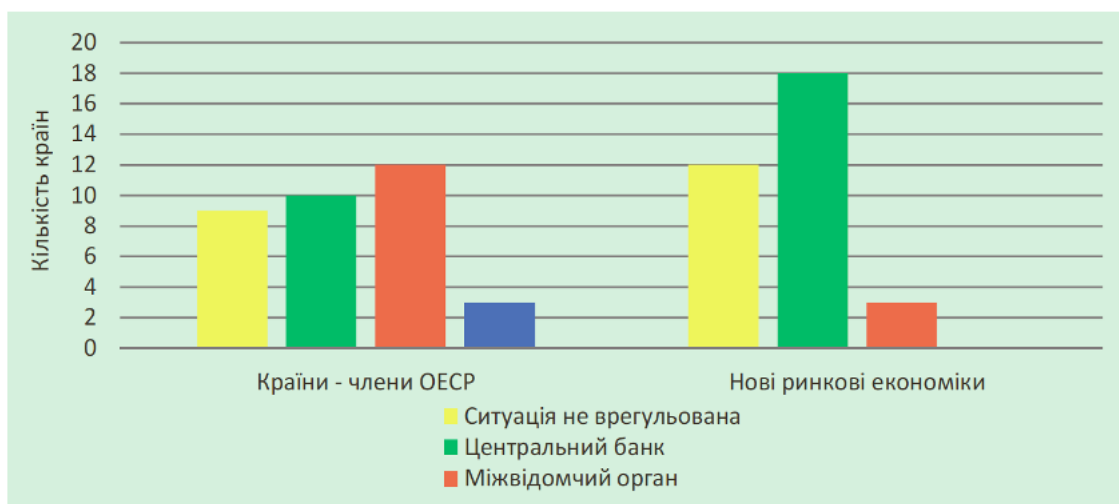

Рисунок 1.7. Макропруденційні органи за рівнем розвитку.

Джерело: складено автором на основі [7, 9].

У нових ринкових економіках (зокрема, в Малайзії, Сербії, Таїланді) найпоширенішим є надання МПМ центральному банку; визначення ж міжвідомчого органу в ролі макропруденційного органу поширене порівняно мало.

Водночас спільною для багатьох країн рисою є те, що дедалі частіше МПМ закріплюється на законодавчому рівні; особливо це характерно для ЄС.

Так, у 29 із 30 європейських країн, досвід яких вивчався і де макропруденційний орган уже офіційно створено, МПМ окреслено в законах. Часто це робиться шляхом внесення змін до чинних законодавчих актів, особливо коли МПМ отримує центральний банк. Водночас протягом останніх років набуває поширення практика ухвалення нових профільних, “макропруденційних” законів – передусім у тих випадках, коли МПМ надано міжвідомчому органу. Йдеться зокрема про Німеччину, Словенію та Хорватію, Ісландію, Польщу, Люксембург.

Із дослідження можна зробити висновок про те, що чим більше в центрального банку повноважень, передусім у сфері нагляду, тим вища ймовірність отримання ним МПМ. Такий розподіл відповідає рекомендаціям ЄРСР та експертів МВФ. Так, у всіх випадках, коли центральний банк є мегарегулятором, він також отримує мандат на МПП.

Однак в Естонії та Литві центральні банки також отримали МПМ, хоча й не наділені повноваженнями щодо нагляду навіть за банківським сектором. Це пояснюється зокрема досвідом у сфері аналізу фінансового сектору та інституційною спроможністю, які традиційно притаманні центральним банкам.

Дослідження розподілу систем регулювання та нагляду між країнами з різним економічним розвитком вказує на гіпотезу, що країни з більшим рівнем розвитку мають більший рівень інтеграції небанківських фінансових послуг, а отже більш інтегровану систему регулювання та нагляду.

Один з найпоширеніших методів регулювання страхового ринку у Європейському Союзі - це система рівняння під назвою "Solvency II".

Ця система встановлює вимоги до капіталу страхових компаній, здатних забезпечити покриття ризиків та збереження фінансової стабільності в умовах зміни економічних умов та ризиків. "Solvency II" також передбачає впровадження прозорих та ефективних механізмів нагляду за діяльністю страхових компаній.

Система "Solvency II" є ключовим елементом регулювання страхового ринку в Європейському Союзі, яка була введена з 1 січня 2016 року.

Основні аспекти "Solvency II":

1. Кількісні вимоги. Визначають розмір капіталу, який має дотримуватися страховиком, це включає вимоги до платоспроможного капіталу (SCR) та мінімального розміру капіталу (MCR).

2. Регулювання та нагляд. Встановлюють процеси і процедури для страхових організацій та контролюючого органу, щоб забезпечити адекватне управління ризиками.

3. Прозорість і публічне розкриття інформації. Вимагає від страхових компаній публікувати інформацію про свою фінансову стабільність та управління ризиками.

"Solvency II" також враховує системний ризик, який пов'язаний з можливим впливом на страховий ринок через втрату фінансової стабільності або банкрутства страховика чи перестраховика. Розрахунок SCR може проводитися

за стандартною формулою, запропованою регулятором, або за внутрішньою моделлю, розробленою самою страховою організацією.

Принципи Solvency II:

Solvency II вважається одним з найбільш прогресивних регуляторних стандартів у світі. Цей фреймворк включає:

- Квантитативні вимоги: визначення мінімального рівня капіталу, необхідного для покриття страхових ризиків.

- Квалітативні вимоги: оцінка управління ризиками, бізнес-стратегії та системи корпоративного управління.

- Вимоги до звітності та прозорості: обов'язок страхових компаній публікувати регулярні звіти про свою фінансову стійкість та управління ризиками.

Ця система сприяє створенню єдиного ринку страхування в Європейському Союзі, забезпечуючи високий рівень захисту страхувальників і сприяючи стабільності фінансової системи. Вона також змушує страхові компанії використовувати економічні принципи при оцінці ризиків і капіталу, що підвищує ефективність управління ризиками.

У 1998 році відбулася значна зміна у системі фінансового регулювання Великої Британії, коли основну частину контрольних функцій Банку Англії було передано новоствореній організації - Авторитету з нагляду за фінансовими послугами (FSA). Цей незалежний від центрального банку регулятор, який діяв на основі закону "Financial Services and Markets Act 2000", став єдиним регулятором фінансових послуг у країні з 2001 року.

Авторитет FSA, який фінансувався за рахунок платежів від регульованих ним компаній, залежно від їх розміру та виду діяльності, підзвітний був Казначейству Великої Британії, яке призначало його керівництво. Основними завданнями FSA були забезпечення довіри до ринку, підвищення рівня обізнаності, захист прав споживачів фінансових послуг та боротьба з фінансовими злочинами.

Рішення в межах FSA приймалися за участю комітетів, до складу яких входили діючі фахівці фінансового ринку. Організація мала повноваження надавати ліцензії, контролювати діяльність фінансових установ та встановлювати правила, яким мали слідувати всі учасники ринку.

Варто зазначити, що деякі аспекти фінансових послуг, такі як споживчі кредити та окремі пенсійні програми, не підпадали під повний контроль FSA. З більш ніж 2800 працівників, FSA була однією з найбільших регулятивних установ у фінансовому секторі.

Фінансова криза, що охопила світ у 2008-2010 роках, виявила слабкості в системі регулювання FSA та інтегрованого нагляду, особливо в такому ключовому фінансовому центрі як Велика Британія. Це призвело до переходу на нову модель регулювання, відому як "Твін Пікс".

Згідно з аналізом, проведеним Хандруєвим у 2013 році, багато проблем, пов'язаних з переходом до єдиного регулятора, виникли через недооцінку ролі центрального банку або помилки у його включенні до структури новоствореної організації. У Великій Британії це призвело до неефективної координації між Казначейством, FSA та Банком Англії, що спричинило занепад інституту мегарегулятора. В результаті було вирішено повернутися до моделі, де основну роль у регулюванні відіграє центральний банк. У лютому 2011 року було створено Комітет з фінансової політики на базі Ради директорів Банку Англії, а в 2012 році було засновано Управління пруденційного регулювання, яке підпорядковується Банку Англії. Для нагляду за діяльністю на ринку було створено Управління фінансової поведінки.

Наявність системи ефективного регулювання є важливим чинником для розвитку страхового ринку та забезпечення його стійкості у різних економічних умовах. Європейські методи регулювання страхового ринку відзначаються своєчасністю та прозорістю, що сприяє підвищенню довіри споживачів до страхових послуг та стабільності ринку.

1.3. Дослідження законодавства України зі страхування.

Законодавча база страхового ринку України є важливим інструментом для регулювання діяльності страхових компаній та захисту прав споживачів. Основні закони, які впливають на цю сферу, включають:

1. Закон України "Про страхування": Цей закон визначає загальні принципи та норми функціонування страхового ринку в Україні. Він встановлює вимоги до страхових компаній, права та обов'язки страховиків та споживачів.

2. Закон України "Про захист прав споживачів": Цей закон регулює відносини між споживачами та постачальниками послуг, включаючи страхові компанії. Він встановлює права споживачів та вимоги до якості послуг.

3. Закон України "Про фінансовий омбудсмен": Цей закон визначає механізми захисту прав споживачів фінансових послуг, включаючи страхові. Фінансовий омбудсмен вирішує спори між споживачами та страховиками.

4. Закон України "Про банки і банківську діяльність": Цей закон також впливає на страховий ринок, оскільки багато страхових компаній мають банківські філії. Він встановлює вимоги до банківської діяльності та контроль за фінансовою стійкістю.

З початку повномасштабного російського вторгнення було прийнято ряд «воєнних» Постанов Правління Національного банку України, а саме:

– Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану № 18 від 24.02.2022р.;

– Про врегулювання діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг, небанківських фінансових груп, учасників платіжного ринку, колекторських компаній та юридичних осіб, які отримали ліцензію на надання банкам послуг з інкасації № 39 від 06.03.2022р.;

– Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 грудня 2021 року №153 «Про затвердження Положення про ліцензування та реєстрацію надавачів фінансових послуг та умови провадження ними діяльності з надання фінансових послуг» № 176 від 12.08.2022р.

– Про особливості застосування процедур реєстрації та ліцензування учасників ринку небанківських фінансових послуг у період дії воєнного стану № 177 від 12.08.2022р.

– Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 06 березня 2022 року № 39 “Про врегулювання діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг, небанківських фінансових груп, учасників платіжного ринку, колекторських компаній та юридичних осіб, які отримали ліцензію на надання банкам послуг з інкасації” № 179 від 12.08.2022р.

Регуляторні зміни

Split – розщеплюватися, розколюватися (переклад з англійської мови).

Таку назву отримав Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» від 12.09.2019 р., який набув чинності 19 жовтня 2019 року.

Чому СПЛІТ? Тому що передбачає ліквідацію Національної комісії державного регулювання ринків фінансових послуг і поділ її функцій між НБУ та Нацкомісією з цінних паперів та фондового ринку.

Чим він цікавий та важливий для нас?

Відповідно до цього Закону з 1 липня 2020 року Національний банк України став регулятором ринку небанківських фінансових послуг фінансового сектору, а саме страхових, лізингових, факторингових компаній, кредитних спілок, ломбардів та інших фінансових компаній.

Повноваження, що стосуються регулювання та нагляду у системі накопичувального пенсійного забезпечення, регулювання та нагляду за функціонуванням фінансово-кредитних механізмів і управління майном при будівництві житла та операцій з нерухомістю передаються до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Основним завданням даного закону є забезпечення збалансованого і системного підходу у напрямку ефективного розвитку небанківського фінансового сектору, переходу від секторальної моделі регулювання до

ефективнішої інтегрованої моделі, створення можливостей для комплексного розвитку функції регулювання ринкової поведінки та захисту прав споживачів на фінансовому ринку.

Ухвалення даного закону було передбачено Меморандумом співпраці з МВФ в рамках програми Stand-by фінансової допомоги МВФ Україні.

В третьому розділі своєї роботи я проведу аналіз на вплив прийняття цього законопроекту на страховий ринок України.

Для страховиків 2023 рік не лише є другим роком важкої війни, але й роком підготовки до значних змін. Ці зміни пов'язані з реалізацією багатьох ідей, викладених у Білій книзі "Майбутнє регулювання ринку страхування". Метою цих ідей є забезпечення платоспроможності, стійкості та конкурентоспроможності ринку страхування в Україні, а також належного захисту прав споживачів послуг страхування. Відображення цих ідей можна знайти в новому Законі України "Про страхування", який набув чинності з 1 січня 2024 року. Крім того, ринок очікує важливих та необхідних змін у законодавстві про автоцивілку. Обидва закони спрямовані на впровадження провідних директив Європейського Союзу.

Трансформація страхового ринку вже розпочалась. Один з напрямків цієї трансформації - перехід до повністю прозорих структур власності страховиків та фінансової спроможності їхніх власників. З цією метою Національний банк з 2021 року посилив моніторинг прозорості структур власності страховиків. Цей моніторинг та наглядові заходи щодо страховиків будуть продовжені, відповідно до положень Меморандуму про економічну та фінансову політику з Міжнародним валютним фондом від 24 березня 2023 року.

Другий напрямок змін на страховому ринку цього року - посилення вимог Регулятора до активів страховиків. З початку другого півріччя 2023 року Національний банк при оцінці платоспроможності страховиків вже не визнає землю прийнятним активом. Це зробить інвестиційну політику страховиків більш консервативною і, як наслідок, більш безпечною для споживачів.

Третім напрямком змін у цьому році є перехід страховиків на новий стандарт обліку страхових контрактів - IFRS 17. Цей стандарт має забезпечити більш якісне відображення результатів діяльності страховиків у фінансовій звітності.

Відповідно до останніх регулятивних змін, Національний банк України впровадив низку нових нормативних актів, спрямованих на реформування страхового сектору.

Огляд регуляторних ініціатив НБУ щодо страхової діяльності з 1 січня 2024 року:

Національний банк України, в рамках своїх повноважень, прийняв ряд постанов, які визначають нові правила гри для страхових компаній.

Ці регуляторні оновлення включають:

- Регулювання класів страхування, це нові керівні принципи, затверджені постановою № 182, вводять чіткі характеристики та класифікаційні ознаки для різних класів страхування, а також визначають особливості укладання та виконання страхових договорів.

- Актуарна діяльність: Постанова № 187 встановлює критерії для авторизації осіб, які займаються актуарними розрахунками, та визначає відповідальність актуаріїв.

- Вихід з ринку: згідно з постановою № 184, страховики мають можливість добровільного виходу з ринку з передачею свого страхового портфеля.

- Реєстрація брокерів: Постанова № 109 вносить зміни до процесу реєстрації страхових та перестрахових брокерів, а також до умов їх посередницької діяльності.

- Страхова таємниця: Постановою № 166 визначено правила збереження конфіденційності страхової інформації.

- Страхування аудиторської відповідальності: Постанова № 168 врегульовує умови страхування відповідальності аудиторів перед третіми особами.

- **1 липня 2020 року набув чинності закон про "СПЛІТ"**, згідно з яким повноваження з регулювання та нагляду за страховими та лізинговими

компаніями, кредитними спілками та іншими небанківськими кредиторами, кредитними бюро, ломбардами та іншими фінансовими установами відходять Нацбанку.

Так званий закон про "спліт" передбачає перехід регулювання частини небанківського сектору від Нацкомфінпослуг (НКЦБФР) до НБУ. Тобто Нацбанк отримав контроль над страховими компаніями, кредитними спілками, фінансовими компаніями, бюро кредитних історій. Тоді як НКЦБФР відійшли недержавні пенсійні фонди, емітенти іпотечних сертифікатів, фонди фінансування будівництва/операцій з нерухомості та довірчі товариства.

Згідно з повідомленням НБУ, аби це стало можливим та не спричинило виникнення правових колізій, Нацбанк ухвалив низку "перехідних" постанов, спрямованих на забезпечення здійснення Нацбанком як правонаступником Нацкомфінпослуг функцій з державного регулювання і нагляду у сфері ринків фінансових послуг. Ці постанови також визначають особливості застосування Нацбанком регуляторних актів Нацкомфінпослуг, які діятимуть до моменту затвердження НБУ власних нормативно-правових актів.

"Перехідні" постанови ухвалено за напрямками ліцензування та реєстрації, нагляду, виїзних перевірок, заходів впливу і звітності. Ними також передбачена низка уточнень до регулювання за напрямками:

- закріплено подання звітності учасниками ринку до Нацбанку через спеціальний вебресурс;

- встановлено, що до моменту визначення Нацбанком тарифів на надання ліцензій, вони будуть видаватися безкоштовно;

- визначено, що інспекційні перевірки почнуться лише після прийняття Нацбанком спеціальних нормативно-правових актів з питань проведення перевірок діяльності учасників ринків небанківських фінпослуг і застосування заходів впливу.

- НБУ дозволяє ломбардам обмінювати валюту і переказувати кошти без відкриття рахунків. Але вимога щодо кредитування лише під заставу майна залишається без змін.

При цьому зберігаються обов'язки учасників ринків небанківських фінпослуг, зокрема щодо надання інформації регулятору й отримання його погоджень (подання звітності, погодження набуття або збільшення істотної участі тощо). Починаючи з 1 липня 2020 вони здійснюються вже щодо Національного банку, а не Нацкомфінпослуг.

Крім того, рішення, які раніше приймалися Нацкомфінпослуг як колегіальним органом, починаючи з 1 липня 2020 приймаються Нацбанком.

Нагляд та регулювання небанківського фінансового сектору (близько 2100 страхових, фінансових, лізингових компаній, кредитних спілок, ломбардів тощо) передалися Комітету. Це колегіальний орган, який складається з працівників департаментів НБУ, не несе відповідальності, але має всі повноваження, включаючи відкликання ліцензій та ліквідацію організацій.

Рішення Комітету будуть остаточними, без будь-яких процедур або вимог до роботи Комітету, які були б закріплені в законі. Рішення можна оскаржити в суді, але відповідно до Закону “Про НБУ” (ст. 74) оскарження рішення, акту чи дій НБУ не призупиняє їх виконання.

Щодо інших законів, що регулюють роботу страхового ринку України:

Вимоги до страховиків:

- Платоспроможність та інвестиції: Постанова № 201 встановлює нові вимоги до забезпечення фінансової стійкості страховиків та їх інвестиційної діяльності.

- Технічні резерви: Постанова № 203 визначає порядок формування та управління технічними резервами страховиками.

- План діяльності. Згідно з Постановою Правління НБУ від 29 грудня 2023 року № 199, план діяльності страховика має відповідати певним вимогам.

Облік та внутрішні процеси:

- Документація договорів: Постанова № 204 регламентує процедуру обліку договорів страхування та вимоги до захисту інформації.

- Управління страховиком: Постанова № 194 встановлює стандарти для систем управління в страхових компаніях.

Класи страхування:

Постанова № 182 вводить нові правила для класифікації страхування, переходу від видів до класів страхування, а також встановлює вимоги до укладання та виконання страхових договорів відповідно до класу ризику.

Національний банк встановив правила, що стосуються солідності страховиків, створення технічних резервів, ведення обліку страхових полісів та захисту інформації. Ці правила відповідають законодавству України про страхування та базуються на директиві ЄС Solvency II та міжнародному стандарті бухгалтерського обліку "Страхові контракти".

Висновок до розділу 1

Отже, у першому розділі дипломної роботи розглянуто теоретичні засади регулювання страхового ринку України. Пояснено важливість адаптації національного законодавства до європейських стандартів для забезпечення економічної стабільності та соціального захисту населення. Визначено правові, організаційні, інституційні, фінансові та управлінські аспекти страхування.

З'ясовано, що страховий ринок включає взаємодію між страхувальниками, страховиками, посередниками та іншими учасниками. Підкреслено його роль у формуванні попиту та пропозиції на страхові послуги та забезпеченні фінансової стабільності.

Досліджено європейські методи регулювання страхового ринку, які зосереджені на забезпеченні стабільності, захисту споживачів та конкурентоспроможності страхових компаній. В ЄС діє принцип пропорційності, який передбачає регулювання відповідно до рівня ризику та масштабів діяльності страховиків. Одним із ключових елементів є система "Solvency II", що встановлює вимоги до капіталу, управління ризиками та прозорості звітності.

З 2023 року на європейському страховому ринку працювало 4909 компаній з 30 країн. Концентрація ринку значно варіюється: у Латвії та Естонії три компанії контролюють 100% ринку Life-страхування, тоді як у Німеччині конкуренція в цьому сегменті становить 24,3%. Найвищий показник проникнення страхування у Нідерландах (7,58%), Мальті (6,42%), Люксембурзі та Ірландії (по 4,58%).

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

2.1. Сучасний стан та проблеми страхового ринку України.

Страховий сектор у набагато меншому ступені, ніж банківський, впливає на фінансову стабільність, проте внаслідок природи страхування – захист від майбутніх збитків – у ньому найбільшу роль відіграє правильна оцінка страховиками своїх активів і зобов'язань, тобто правильна оцінка можливості задовольнити майбутні вимоги власників полісів.

У 2023 страховики на черговому засіданні Загальних зборів затвердили звіт про результати роботи Асоціації у 2022 році.

Надзвичайно складний рік для України та ринку страхування коротко можна охарактеризувати як шлях від паніки до розвитку і планування. Війна не вплинула на мету та принципи спільноти НАСУ: ми продовжуємо спрямовувати нашу діяльність та підтримувати Регулятора на шляху до формування платоспроможного, стійкого, конкурентного ринку страхування в Україні з належним захистом прав споживачів послуг страхування.

Незмінним залишився і склад Президії НАСУ, який забезпечує сталість мети і принципів Асоціації.

Асоціація «Національна асоціація страховиків України» впродовж 2020-2022 років активно брала участь в розробці, опрацюванні та вдосконаленні законодавства у сфері фінансових послуг, зокрема у сфері страхування, організації та проведенні експертизи законодавчих та нормативно-правових актів, а також їх проектів, які сприяють розвитку та функціонуванню ринку фінансових послуг і внесенні пропозицій до державних органів з питань діяльності ринку фінансових послуг.

Серед основних проблем регулювання страхового ринку в Україні можна виділити недостатню прозорість та інформаційну відкритість страхових

компаній, низький рівень довіри населення до страхових послуг, а також потребу в удосконаленні законодавчої бази. Перспективи розвитку полягають у гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, підвищенні рівня фінансової грамотності населення та створенні сприятливих умов для залучення інвестицій.

У 2023 році страховий ринок України зіткнувся з низкою проблем, які впливають на його стабільність та розвиток:

1. Вплив війни: військовий конфлікт значно ускладнив умови функціонування страхових компаній, впливаючи на збільшення ризиків та зменшення інвестиційних можливостей.

2. Зміни у законодавстві: новий Закон України «Про страхування», який вступає в дію з 1 січня 2024 року, передбачає значні зміни для ринку, включаючи імплементацію директив ЄС, що вимагає адаптації страховиків.

3. Прозорість власності: Національний банк України здійснює посилений моніторинг прозорості структур власності страховиків, що може виявити потенційні проблеми у фінансовій спроможності.

4. Вимоги до активів: з початку II півріччя 2023 року, земля перестала бути прийнятним активом при оцінці платоспроможності страховиків, що змушує їх переглянути інвестиційну політику.

5. Впровадження IFRS 17: перехід на новий стандарт обліку страхових контрактів вимагає від страховиків змін у фінансовій звітності.

6. Зниження страхових премій: обсяги валових премій ризикового страхування у I кварталі 2023 року зменшилися порівняно з попереднім роком, що вказує на зниження доходів страховиків.

7. Збільшення страхових виплат: виплати страховиків життя зросли, що може свідчити про збільшення збитковості для компаній.

Ці та інші проблеми вимагають від страхового ринку України гнучкості та інноваційного підходу для подолання викликів та використання можливостей для розвитку. Важливим аспектом є також підвищення довіри населення до страхових послуг та забезпечення адекватного захисту прав споживачів.

Страховий ринок України стикається з рядом проблем, які ускладнюють досягнення показників та ефективне функціонування. Ось деякі з ключових проблем:

1. Недосконала нормативно-правова база. Алгоритми аналізу часто залежать від законодавства країни, в якій вони застосовуються. Недостатньо розвинуте або застаріле законодавство може ускладнювати аналіз ринку.

2. Політична та економічна нестабільність. Страховий ринок тісно пов'язаний з економічними та політичними умовами в країні. Нестабільність може призводити до непередбачуваності та збільшення ризиків, що ускладнює аналіз.

3. Технологічні проблеми. Невідповідність структури активів страховиків взятим на себе зобов'язанням може створювати проблеми при аналізі фінансового стану компаній.

4. Проблеми з даними. Недостатність, низька якість або застарілість даних можуть впливати на точність алгоритмів аналізу.

5. Зміни в ринкових умовах. Швидкі зміни в страховому ринку можуть вимагати постійного оновлення алгоритмів, щоб вони залишалися актуальними та ефективними.

6. Регуляторні зміни. Зміни в регуляторних вимогах можуть вимагати адаптації алгоритмів, що може бути складним та затратним процесом.

7. Відсутність стандартизації. Різноманітність стандартів та методологій може ускладнювати порівняння та аналіз даних між різними страховими компаніями.

Важливо враховувати реалії сьогодення, а саме:

- обмеження транскордонних валютних переказів і, як наслідок, неможливості здійснення операцій перестрахування;
- мобілізації критично важливих працівників компаній;
- необхідності отримання кредитів під заставу ОВДП;
- оформлення ДТП та дистанційного врегулювання.

Розглянемо ще один важливий фактор, який впливає на розвиток та якісні показники страхового ринку.

Тема навчання та трансформації в страховій сфері є дуже актуальною, особливо в контексті сучасних викликів та швидкого розвитку технологій. Ось декілька ключових аспектів, які варто врахувати:

Навчання та розвиток персоналу:

- Навчання працівників страхових компаній є критично важливим для підтримки високого рівня професіоналізму та компетентності.

- Сучасні програми навчання часто включають модулі з цифрової грамотності, аналізу даних, управління ризиками та клієнтського сервісу.

Трансформація страхового ринку:

- Трансформація в страховій сфері часто пов'язана з впровадженням новітніх технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн, та великі дані.

- Цифровізація процесів може сприяти підвищенню ефективності та зменшенню витрат, а також покращенню взаємодії з клієнтами.

Навчання відіграє ключову роль у покращенні якості обслуговування клієнтів, особливо в страховій сфері. Ось декілька причин, чому це так важливо:

Підвищення професіоналізму:

- Навчання допомагає працівникам краще розуміти продукти та послуги, які вони пропонують, що призводить до більш компетентного та впевненого обслуговування.

Адаптація до нових технологій:

- У сучасному світі технології швидко змінюються, і навчання дозволяє працівникам страхових компаній залишатися в курсі нововведень та ефективно їх використовувати.

Вдосконалення навичок спілкування:

- Ефективне навчання включає розвиток м'яких навичок, таких як спілкування та обслуговування клієнтів, що є важливим для створення позитивного досвіду для клієнтів.

Зниження помилок та скарг:

- Добре навчені працівники здатні ефективніше вирішувати проблеми клієнтів, що зменшує кількість помилок та скарг.

Лояльність клієнтів:

- Коли клієнти отримують високоякісне обслуговування, вони більш схильні залишатися вірними компанії та рекомендувати її іншим.

Конкурентоспроможність:

- Компанії, які інвестують у навчання своїх працівників, часто мають перевагу на ринку, оскільки можуть пропонувати кращий сервіс порівняно з конкурентами.

Для досягнення цих переваг, страхові компанії можуть впроваджувати різні форми навчання, включаючи внутрішні тренінги, онлайн-курси, семінари та конференції. Важливо, щоб програми навчання були актуальними та орієнтованими на потреби як працівників, так і клієнтів

Концепція "Твін Пікс" в сфері страхування та фінансових послуг - це модель регулювання, яка передбачає розділення функцій розробки нормативно-правових документів та контролю за їх виконанням. В Україні, згідно з законопроектом №1069-1, ця модель є прийнятною для регуляторів у сфері небанківських фінансових послуг.

Законопроект пропонує створення Національної комісії з нагляду за ринками фінансових послуг та цінних паперів, яка буде відповідальна за нагляд і контроль. Також він передбачає удосконалення нормативно-правової бази, розробку вимог і правил роботи фінансового ринку, а податкові служби і Держфінмоніторинг займуться контролем за їх виконанням.

Ця модель була розроблена з урахуванням зарубіжного досвіду і має на меті забезпечити ефективніший нагляд за фінансовим ринком, зменшити корупцію та підвищити захист прав інвесторів та споживачів.

Модель "Твін Пікс" вважається найкращою для України з кількох причин:

1. Ефективність регулювання. Ця модель дозволяє чітко розділити функції регулювання та нагляду, що сприяє більш ефективному та цілеспрямованому контролю за фінансовими ринками.

2. Зменшення корупції. Розділення влади між різними органами може зменшити корупційні ризики, оскільки відсутність концентрації повноважень у одних руках ускладнює зловживання.

3. Захист прав споживачів та інвесторів. Модель забезпечує кращий захист прав споживачів та інвесторів, оскільки регулятори можуть більш ефективно відстежувати та реагувати на порушення.

4. Відповідність міжнародним стандартам. "Твін Пікс" відповідає міжнародним практикам регулювання, що може сприяти інтеграції України у світову економічну систему.

5. Адаптація до місцевих умов. Модель може бути адаптована до специфіки українського ринку, враховуючи його потреби та виклики.

Ці переваги роблять модель "Твін Пікс" оптимальним вибором для регулювання фінансового сектору в Україні. Вона може допомогти створити більш прозору, стабільну та ефективну фінансову систему.

2.2. Оцінка відповідності українського страхового ринку європейським стандартам. Структурний аналіз страхового ринку України.

Для розкриття теми структурного аналізу страхового ринку України слід звернутися до різноманітних аспектів, що впливають на його функціонування та розвиток. Структурний аналіз передбачає дослідження таких ключових елементів, як розмір та обсяг ринку, його сегменти, конкурентні взаємовідносини, особливості регулювання та інші фактори, які визначають структуру та динаміку ринку.

Почнемо з аналізу розміру та обсягу страхового ринку України. Це включає в себе загальний обсяг страхових премій, який є показником ринкової активності та попиту на страхові послуги. Дослідження розподілу страхових премій за різними видами страхування та їхню динаміку протягом часу дозволить зрозуміти структуру попиту на страхові послуги та ідентифікувати основні сегменти ринку.

У період економічної та політичної нестабільності деякі страхові компанії розглядають можливості скорочення витрат, зокрема шляхом реорганізації та

скорочення відокремлених підрозділів, що також призвело до зменшення кількості страхових компаній в останні роки.

Розглянемо динаміку кількості страхових компаній по рокам до 2020 та після 2020 року.

Таблиця 2.1. Аналіз кількості страхових компаній за 2018–2020 роки.

	2018	2019	2020	Питома вага, %			Відхилення, +/-	
				2018	2019	2020	2019 від 2018	2020 від 2019
СК «life»	30	23	20	10,7	9,9	9,5	-7	-3
СК «non-life»	251	210	190	89,3	90,1	90,5	-41	-20
Всього:	281	233	210	100	100	100	-48	-23

Джерело: складено автором за відкритими даними НБУ.

Таблиця 2.2. Кількість страхових компаній в Україні після 2020 р.

Дата	Кількість страхових компаній		Відхилення відносно попереднього року
	NON-life	Life	
01.01.2021	190	20	-23
01.01.2022	143	13	-47
01.01.2023	110	12	-33
30.04.2024	84	12	-26

Джерело: складено автором за відкритими даними НБУ.

З таблиць 2.1. та 2.2. видно, що щорічне скорочення кількості страхових компаній становить в середньому 37 компаній, що призвело до зменшення кількості діючих страховиків майже вдвічі. Найбільше вплинули події 2022 року, але всі зміни, що стосувались діяльності страховиків негативно впливали на кількість діючих компаній на ринку.

Станом на квітень 2023 року Національний банк України (НБУ) обліковував 122 страхові компанії, з яких 110 займаються ризиковими видами страхування, а 12 - страхуванням життя. Ця тенденція скорочення кількості страховиків пов'язана з реформами, які почали впроваджуватися у 2020 році. Від 1 липня 2020 року функції регулювання та нагляду за ринком страхування були передані

Національному банку України після ліквідації Національної комісії з регулювання фінансових послуг.

Станом на 30 квітня на ринку страхових послуг працювали 84 страховика non-life (було 86), 12 life-страховиків (кількість не змінилася), один страховик зі спеціальним статусом.

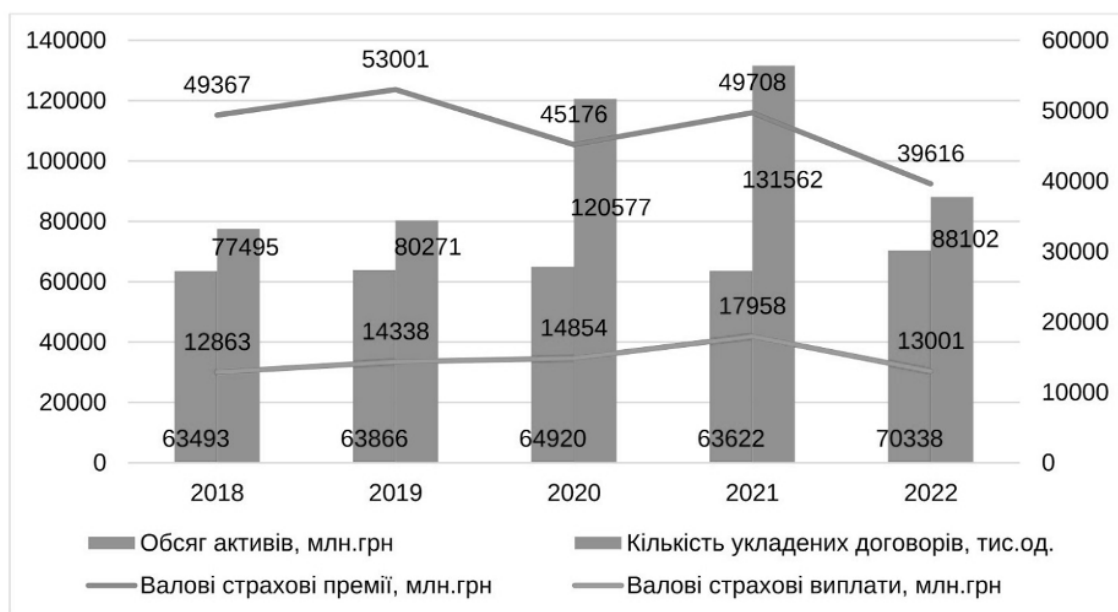

Рисунок 2.1. Динаміка основних показників розвитку страхових компаній до 2022 р.

Джерело: складено автором на основі даних з офіційного сайту НБУ.

Станом на 2024 рік, активи страхових компаній України та їх фінансовий стан відображають позитивні тенденції, незважаючи на складні умови, спричинені воєнними діями та економічними викликами.

За даними Національного банку України, страхові компанії в січні-вересні 2023 року зібрали чисті премії на суму 879,95 млрд г, що на 28,6% більше, ніж за аналогічний період 2022 року. Це свідчить про зростання активності на страховому ринку та підвищення довіри клієнтів до страхових послуг. Страхові компанії також виплатили своїм клієнтам 313,76 млрд доларів чистих страхових виплат, що на 38,1% більше ніж за 9 місяців 2022 року.

Хоча загальні обсяги валових страхових премій за обов'язкове страхування цивільної відповідальності, страхування життя та страхування від нещасних випадків знизилися, їх відсоток у загальному портфелі зріс через зменшення

валових премій у сфері медичного страхування. У 2021 році ці премії становили 1,39 млн. доларів, або 24% від загального портфеля, але до 2023 року їх частка впала до близько 8%, сумувавши 3,68 млн. доларів. Основною причиною цього є еміграція значної частини населення.

Згідно з даними Верховного комісаріату ООН, з моменту початку війни кількість українських біженців у світі досягла приблизно 6,2 мільйона осіб, що становить близько 20% від населення країни. Зниження доходів українців призвело до зменшення їх здатності оплачувати страхові премії, що необхідні для неперервного медичного страхування. Валові премії зі страхування майна також показали тенденцію до зниження, з 1,13 млн.доларів у 2021 році до 4,47 млн.доларів у 2023 році, що зменшило їх частку у страховому портфелі з 19% до 11%.

Слабкий попит на добровільне страхування сприяє перевазі обов'язкових видів страхування, таких як ОСЦВ, збільшуючи залежність страхових компаній від цього сегмента ринку та знижуючи рівень диверсифікації їхніх портфелів. У найближчому майбутньому зростання попиту на добровільне страхування є малоімовірним через обмежену платоспроможність населення та нестабільну ситуацію в Україні.

Загалом, страховий ринок України продемонстрував здатність адаптуватися до викликів, зберігаючи при цьому стабільність та платоспроможність. Продовження реформ, спрямованих на забезпечення відповідності до європейських стандартів, може сприяти подальшому зростанню та розвитку страхового ринку України.

2 жовтня 2018 року Комітет Верховної Ради України з питань фінансової політики і банківської діяльності рекомендував Верховній Раді прийняти в другому читанні та в цілому законопроект, підготовлений за участю представників фінансових регуляторів, професійних об'єднань учасників фінансових ринків та Світового банку. Цей законопроект стосується об'єднання фінансового сектору під єдиним контрольним органом. Проте, думки щодо доцільності впровадження даного закону розділилися. Працівники

Національного банку України вважають, що через занижені вимоги до звітності небанківських фінансових установ (NBFI) та відсутність належного регулювання, багато банківських операцій поступово проникають на ринок NBFI, де стають поза компетенцією відповідного регулятора. З іншого боку, прийняття закону про СПЛІТ має свої об'єктивні аргументи на користь, такі як відсутність мораторію у НБУ на проведення перевірок та вища інституційна спроможність НБУ порівняно з діючим регулятором. Однак консенсусна думка Об'єднання Учасників Фінансового ринку вказує на негативні наслідки для ринку NBFI в разі прийняття цього закону. Основні недоліки прийняття закону про СПЛІТ включають відсутність здорової конкуренції та можливі негативні наслідки для розвитку ринку NBFI.

Які побоювання були у учасників ринку небанківських послуг при прийнятті даного закону?

1. Виведення небанківського фінансового ринку з-під дії Законів України, таких як «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про адміністративні послуги», «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» та «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності».

2. Надання новим регуляторам (НБУ та НКЦПФР) необмежених повноважень щодо управління ринком шляхом видання підзаконних актів, які підміняють дію вищезазначених законів.

3. Відсутність функції захисту прав споживачів у законопроекті, що протирічить пріоритетній цілі роботи Нацкомфінпослуг.

4. Після затвердження НБУ нових ліцензійних умов учасники ринку будуть зобов'язані підтвердити свою відповідність новим вимогам регулювання.

5. Законопроект може бути повністю імплементований за 2 роки, а перехідний період дозволить багатьом компаніям зникнути з ринку, вивести капітал та не виконати свої зобов'язання.

6. Зараз кредитування банками та NBFI здійснюється відповідно до різних вимог, умов та принципів. Якщо НБУ суттєво підвищить вимоги до

операцій з кредитування, обсяги небанківського кредитування значно зменшаться, що може призвести до припинення діяльності багатьох учасників ринку NBFІ.

Тип пруденційного нагляду	WB класифікатор	номер					
Інтегрований нагляд в ЦБ	CB - central bank	5	51	52	53	54	55
Інтегрований нагляд FSA	FSA	4	41	42	43	44	45
Частково-інтегр. нагляд	Partial integrations	3	31	32	33	34	35
Секторальний нагляд поза ЦБ	OCB	2	21	22	23	24	25
Секторальний нагляд з ЦБ	Sectoral: WCB	1	11	12	13	14	15
	номер		1	2	3	4	5
	WB класифікатор		NBC	OBC	Sectoral	TP	FSA/ CB
Тип ринкового регулювання			Відсутність ринкового регулюван. в банківському секторі	Фрагментарне регулювання	Секторальне регулювання	Twin peaks	Мегарегулятор

Рисунок 2.2. Матриця комплексного нагляду та регулювання фінансових ринків за наростанням інтегрованості.
Джерело: складено автором на основі відкритих даних.

Тип пруденційного нагляду	WB класифікатор	номер					
Інтегрований нагляд в ЦБ	CB - central bank	5	51 Russian Federation(2013); Georgia	52 Singapore	53	54 Netherlands	55 Czech Republic; Ireland; Russian Federation(2014); Armenia Kazakhstan 2010
Інтегрований нагляд FSA	FSA	4	41 Korea, Rep.; Norway	42 Austria; Denmark; Sweden	43	44 Australia; Finland	45 Belgium; Germany; Japan; Switzerland; United Kingdom; Kazakhstan 2004; Honduras

Таблиця 2.3. Матриця комплексного нагляду та регулювання фінансових ринків за наростанням інтегрованості. Інтегровані регулятори.

Джерело: відкриті дані з інтернету.

Частково інтегр. нагляд	Partial integrations	3	31 Bulgaria; Egypt; Russian Federation (2011)	32 South Africa; Pakistan	33 France; Italy;	34	35
Секторальний нагляд поза ЦБ	OCB	2	21 United States; China	22 Canada; Turkey	Luxembourg 21	24	25
Секторальний нагляд с ЦБ	Sectoral: WCB	1	11 Russian Federation(2010) New Zealand; Cyprus; Saudi Arabia; Argentina; Brazil; Belarus; Moldova; Nigeria; Ukraine; Vietnam	21 Greece;	31 Spain; Portugal; United Arab Emirates; Malaysia; Azerbaijan; India	14	15
	номер		1	2	3	4	5
	WB класифікатор		NBC	OBC	Sectoral	TP	FSA/CB

Таблиця 2.4. Матриця комплексного нагляду та регулювання фінансових ринків за наростанням інтегрованості. Неінтегровані регулятори.

Джерело: відкриті дані з інтернету.

На ринку страхування пропонуються різноманітні види продукції, які можна класифікувати як «страхові продукти», «страхові послуги» або просто як «страховий захист». Цей захист є фундаментальною основою для всіх категорій, що пропонуються на страховому ринку, і вважається його ключовим елементом. Таким чином, захист, який надається страховими компаніями, можна поділити на захист особистих інтересів, захист майна та захист від правової відповідальності. Ці категорії лежать в основі класифікації страхування на особисте страхування, страхування майна та страхування відповідальності.

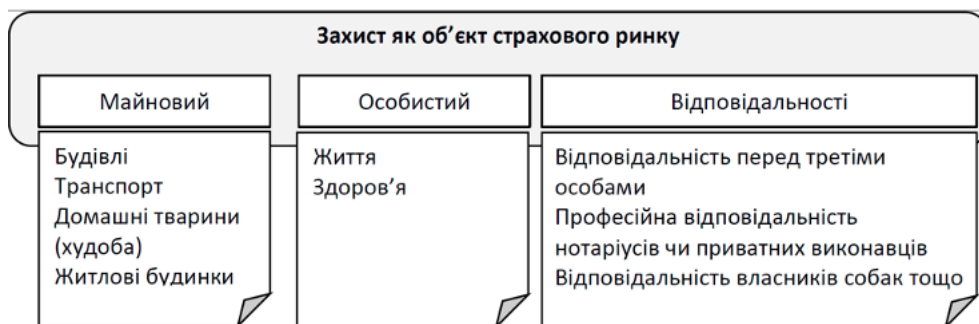

Рисунок 2.3. Об'єкти страхового ринку.

Джерело: складено автором на основі [12].

Сучасний стан страхового ринку України характеризується динамічним розвитком та рядом проблем, які потребують негайного вирішення в контексті

європейської інтеграції. На сьогоднішній день, страховий ринок України продовжує адаптуватися до стандартів ЄС, що вимагає від учасників ринку гнучкості та інноваційного підходу.

Структурні зміни на страховому ринку України можна простежити через збільшення кількості страхових продуктів, що пропонуються споживачам, та розширення мережі страхових послуг. Це, в свою чергу, веде до зростання конкуренції між страховими компаніями, що стимулює підвищення якості обслуговування клієнтів.

Якщо дослідити структуру страхового портфеля страхових компаній України до 2020 року, можемо побачити, що в Україні існує дуже незбалансована система страхування.

Не дивлячись на те, що у структурі чистих виплат найбільшу питому вагу займає автостраховання (57,9 %) та медичне страхування (22,9 %), зазвичай причиною подібного страхування стає необхідність під час оформлення деяких документів, а не усвідомлене бажання населення захистити себе та своє майно. Так, велика питома вага автостраховання може бути пояснена тим, що обов'язковою умовою кредитування авто є страховий поліс, що є гарантією повернення коштів за кредитом.

Низька питома вага страхування життя та медичного страхування пояснюється низьким рівнем життя населення, адже більшість населення не має достатніх коштів для страхування свого життя та здоров'я, навіть якщо вважають це за потрібне.

Система охорони здоров'я нашої країни також не вимагає обов'язкового страхування, у той час, як у розвинутих країнах світу медичне страхування є обов'язковим.

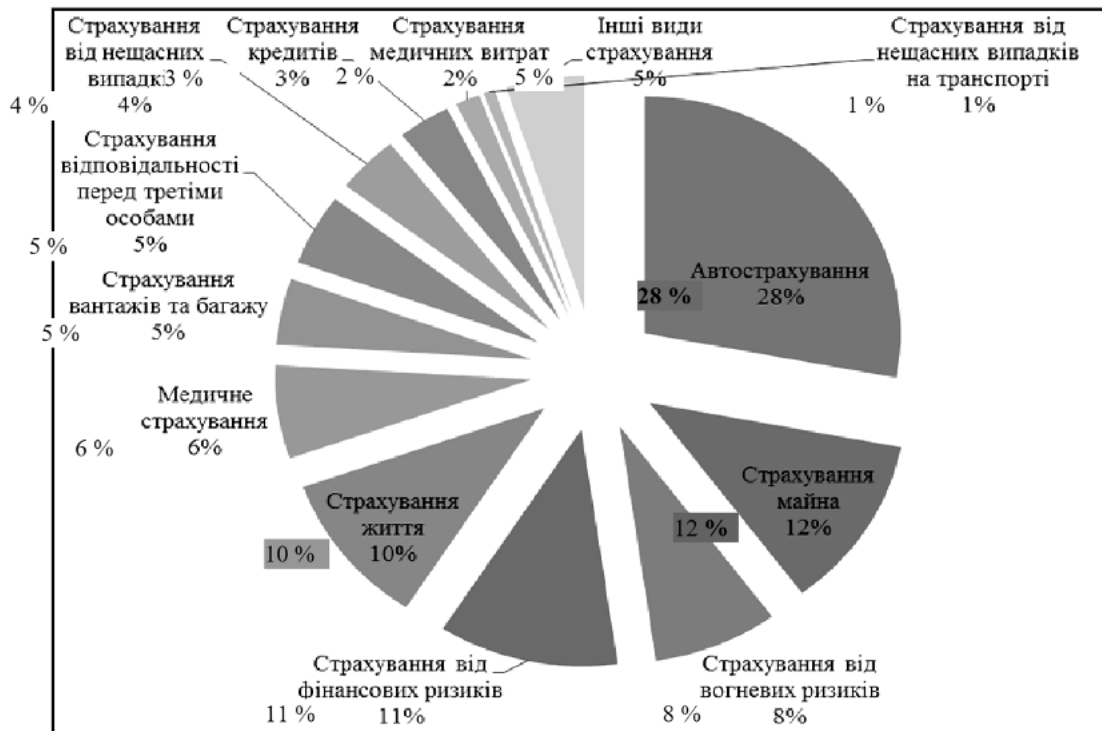

Рисунок 2.4. Структура страхового портфеля страхових компаній України 2017-2019 рр.

Джерело: наведено та розраховано за даними НБУ.

Після 2020 року з'явилися нові види страхування, викликані новими реаліями.

Протягом аналізованого періоду (Рисунок 2.4.) на страховому ринку України спостерігалася тенденція до віддання переваги угодам страхування, особливо у сферах КАСКО, охорони здоров'я, обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів та страхування життя. Кожен з цих видів страхування мав не менше ніж 10% від загальної частки страхового ринку. Вид страхування, відомий як "Зелена картка", показав зростання на 76%. Важливо зазначити, що загальний обсяг страхових послуг зменшився, за винятком "Зеленої картки", де частка ринку збільшилася за рахунок зменшення часток інших видів страхування. Такі зміни можна пояснити труднощами проведення фінансових операцій у прифронтових зонах та на звільнених територіях, а також неможливістю надання фінансових послуг на територіях, що перебувають під тимчасовою окупацією.

Рисунок 2.5. Структура страхового портфеля страхових компаній України у 2021-2022 р.

Джерело: наведено та розраховано за даними НБУ.

Порівняння страхового ринку ЄС та українського страхового ринку.

Структура ринку: страховий ринок ЄС є одним з найрозвиненіших у світі, з високою страховою культурою та значною часткою добровільного страхування. Український страховий ринок, хоча і розвивається, але все ще має низьку зацікавленість населення у страхових послугах та недостатню капіталізацію страхових компаній.

Регулювання: ЄС має єдину систему регулювання страхування, яка включає директиви ЄС, процедуру ліцензування та регуляторні вимоги Solvency II. Україна, у свою чергу, прагне гармонізувати своє законодавство з європейськими нормами, але все ще має ряд недоліків у функціонуванні страхового ринку.

Обов'язкове страхування: в ЄС обов'язкове страхування включає, наприклад, страхування автоцивільної відповідальності, яке є обов'язковим у всіх країнах-членах. В Україні також існують види обов'язкового страхування, але рівень проникнення та щільність страхування значно нижчі.

Фінансова стабільність. Система страхування ЄС забезпечує високий рівень фінансової стабільності завдяки строгим регуляторним вимогам. Український страховий ринок потребує подальшого зміцнення фінансової стійкості страхових компаній.

Інновації та розвиток: ЄС активно впроваджує інновації у сфері страхування, використовуючи технології для підвищення ефективності та доступності страхових послуг. Україна також прагне до інновацій, але зіткнулася з викликами, пов'язаними з економічною ситуацією та потребою в модернізації страхового сектору.

Для успішної адаптації європейських методів регулювання страхового ринку в Україні необхідно врахувати ряд важливих аспектів.

По-перше, необхідно врахувати специфіку українського страхового ринку та його особливості. Україна має свої унікальні виклики та проблеми, такі як недостатня довіра до страховиків, низький рівень фінансової грамотності серед населення та високий рівень фінансових ризиків. Тому, при адаптації європейських методів регулювання, необхідно враховувати ці особливості та розробляти стратегії, які враховуватимуть українські реалії.

По-друге, важливо забезпечити ефективний механізм нагляду та контролю за діяльністю страхових компаній. Це передбачає не лише створення спеціалізованих органів нагляду, але й розробку ефективних інструментів моніторингу та аналізу фінансової діяльності страховиків. Також важливо вдосконалювати механізми реагування на порушення та забезпечення відповідної реакції з боку регулятора.

По-третє, важливо сприяти розвитку страхової культури серед населення та підвищенню фінансової грамотності. Це можна досягти шляхом проведення освітніх кампаній, розробки спеціалізованих програм та заходів з підвищення фінансової грамотності серед населення.

Отже, успішна адаптація європейських методів регулювання страхового ринку в Україні потребує комплексного підходу та урахування різноманітних аспектів. Правильне впровадження подібних методів може сприяти

підвищенню ефективності та стабільності страхового ринку в Україні, а також сприяти забезпеченню його подальшого розвитку.

2.3. Фінансово-економічні бар'єри на шляху євроінтеграції.

НБУ застосував нові підходи до регулювання та нагляду за страховим ринком, що спричинило виведення з ринку неплатоспроможних страховиків і недобросовісних компаній. Пандемія коронавірусу та війна стали додатковим викликом для страховиків, оскільки змогли залишитися на ринку лише ті компанії, які швидко адаптувалися до нових реалій. Війна також негативно вплинула на кількість страховиків через руйнування центрів обслуговування клієнтів, пошкодження майна страховиків, неможливість виконувати свої зобов'язання тощо.

Для прикладу, після початку повномасштабного вторгнення український ринок страхування обов'язкової цивільно-правової відповідальності водіїв (ОСЦПВ) зазнав значного скорочення, за підсумками 2022 року на 20% зменшилася кількість укладених договорів та на 2,5% зменшилась сума страхових премій у порівнянні з 2021 роком. Така ситуація виникла через те, що багато українських водіїв були змушені виїхати за кордон й оформлювали договори міжнародного страхування "Зелена картка".

У фінансовому секторі спостерігається продовження зменшення кількості організацій. В більшості кредитних спілок, які працюють з депозитами, активи зросли, але повільно. На завершення кварталу вони досягли 60% від рівня до військових дій.

За другий квартал відбулося зростання нових кредитів, що стало продовженням позитивної тенденції, збільшившись на майже третину. Особливо помітне збільшення кредитів для особистих потреб у сфері будівництва та ремонту нерухомості, а також кредитів, виданих об'єднаними кредитними спілками, переважно для кредитування індивідуальних підприємців. Це призвело до зростання кредитного портфеля на 5% за квартал, хоча темпи були

не високі. Також, третина кредитів у портфелі мають прострочення понад 90 днів.

Операційні доходи кредитних спілок зросли протягом кварталу, а чистий процентний дохід від взаємодії з членами збільшився на 4% у порівнянні з першим кварталом. Процентні ставки по кредитах знизилися. Завдяки скороченню адміністративних витрат покращилося співвідношення операційних витрат до доходів на 6 відсоткових пунктів, досягнувши 85%. Значне скорочення витрат на резерви допомогло сектору отримати невеликий прибуток.

Помірна прибутковість сприяла збільшенню нерозподіленого прибутку в 1.4 рази, враховуючи його низький початковий рівень. Фінансування кредитних спілок з боку об'єднаних кредитних спілок зросло на 12%. У другому кварталі спостерігалось сповільнення відтоку коштів у порівнянні з першим кварталом: обсяги депозитів знизилися на 2%, а додаткових пайових внесків – на 3%.

На початок липня 2023 року десять кредитних спілок не відповідали нормативу достатності капіталу, що на три менше порівняно з першим кварталом, але в п'ять разів більше, ніж у попередньому році.

За результатами 2023 року ринок внутрішнього страхування ОСЦПВ показує поступове відновлення через збільшення кількості укладених договорів на 6,7% в порівнянні з попереднім роком, що становить 7,6 млн договорів, та збільшення загального розміру зібраної страхової премії на 24,8%.

В період з 2017 по 2022 рік, показники проникнення та щільності страхування в Україні були значно нижчими в порівнянні з глобальними середніми показниками, які становили 6,1% та 34 долари США відповідно. Індекс проникнення страхування, що відображає відсоток валових страхових премій до ВВП, був на рівні 1,45-0,91%, що є значно нижче за світовий середній показник 6,1%. Це можна пояснити зменшенням обсягів страхових премій на тлі зростання ВВП.

Щільність страхування, яка вимірює середню суму страхових премій на одну особу, також показувала нестабільність, коливаючись від 1025 до 1265

гривень на особу (36,6-45,1 доларів США), що відрізняється від середньосвітового показника в 34 долари США.

З урахуванням даних за 2023 рік, відповідно до останніх звітів, страховий ринок України продемонстрував певне зростання. Загальний обсяг валових страхових премій у 2022 році склав близько 1,2 мільярда доларів США, і очікується, що ринок зростатиме зі швидкістю понад 2% в період з 2023 по 2027 рік. Це свідчить про потенційне покращення показників проникнення та щільності страхування в майбутньому.

Однак, конкретні дані щодо цих показників за 2023 рік наразі відсутні в публічних джерелах.

В період з 2017 по 2021 рік, показники проникнення та щільності страхування в Україні були значно нижчими в порівнянні з глобальними середніми показниками, які становили 6,1% та 34 долари США відповідно.

Індекс проникнення страхування, що відображає відсоток валових страхових премій до ВВП, був на рівні 1,45-0,91%, що є значно нижче за світовий середній показник 6,1%. Це можна пояснити зменшенням обсягів страхових премій на тлі зростання ВВП.

Щільність страхування, яка вимірює середню суму страхових премій на одну особу, також показувала нестабільність, коливаючись від 1025 до 1265 гривень на особу (36,6-45,1 доларів США), що відрізняється від середньосвітового показника в 34 долари США.

З урахуванням даних за 2023 рік, відповідно до останніх звітів, страховий ринок України продемонстрував певне зростання. Загальний обсяг валових страхових премій у 2022 році склав 39,7 мільярда гривень (близько 1,2 мільярда доларів США), і очікується, що ринок зростатиме зі швидкістю понад 2% в період з 2023 по 2027 рік.

Це свідчить про потенційне покращення показників проникнення та щільності страхування в майбутньому.

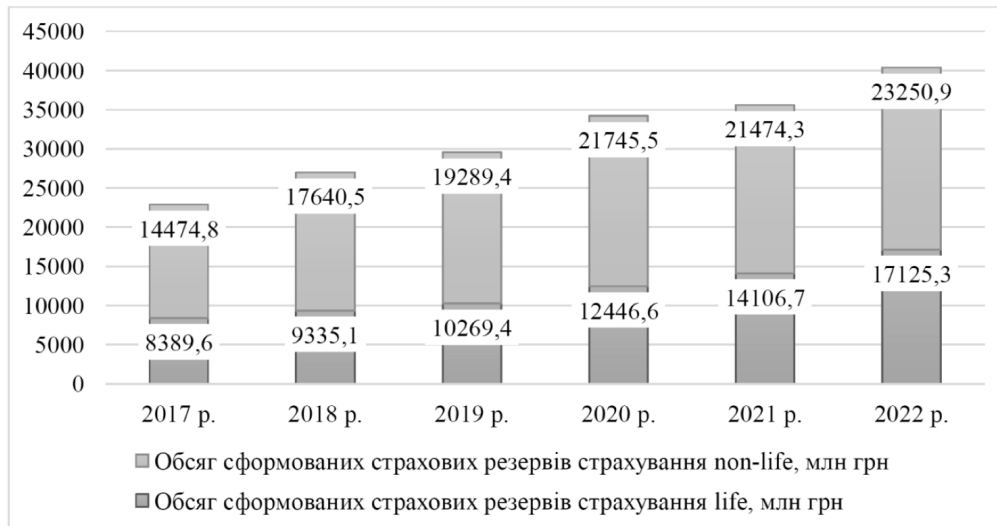

Рисунок 2.6. Динаміка обсягів страхових резервів страхових компаній України до 2022 р.

Джерело: відкриті дані з офіційного сайту НБУ.

Військові конфлікти в Україні протягом 2022-2023 років спричинили зменшення премій на 11,7 мільярда гривень в абсолютних числах та на 23% у відсотковому виразі. Щодо обсягів грубих страхових виплат, то вони показали зростання в період з 2020 по 2022 рік. Незважаючи на економічні труднощі, страхові організації продовжували виконувати свої фінансові зобов'язання. Проте, у 2022-2023 роках, через руйнування майна, еміграцію громадян та нестабільну економіку, рівень страхових виплат знизився. Військові ризики в той час не були включені в страхове покриття, що, разом з проблемами у вирішенні страхових випадків, призвело до таких наслідків.

Згідно з міжнародними нормами, рівень страхових виплат повинен бути не менше 50%. В Україні цей показник істотно нижчий — на 17% менше, що вказує на низький рівень страхової культури в країні.

Основний фінансовий результат компаній у сфері страхування складається з доходів, отриманих від продажу страхових полісів життя та інших видів страхування (зароблені премії), а також від надання послуг іншим страховим організаціям та виконання додаткових робіт. Протягом аналізованого періоду спостерігалось значне збільшення доходів від продажу полісів не пов'язаних зі страхуванням життя (на 97,99%), та помірне зростання доходів від страхування

життя (на 45,54%). Інші види доходів не зазнали істотних змін, тому загальний фінансовий результат був прямо залежний від цих двох категорій. У 2019 році страхові компанії досягли найвищого прибутку (90 млн. доларів), однак у 2022-2023 році більшість з них показали збиткові результати.

Фінансовий стан страхових компаній визначає їх здатність виконувати зобов'язання перед клієнтами та впливає на довіру до ринку. Національний банк України здійснює моніторинг прозорості структур власності страховиків та їх фінансової спроможності. Це важливо для відповідності до вимог ЄС щодо фінансової прозорості.

Живі та реальні активи страховиків мають велике значення для оцінки їх платоспроможності. Зміни у законодавстві, які обмежують використання землі як прийнятного активу для оцінки платоспроможності, змушують страховики переглянути свою інвестиційну політику.

Для подолання бар'єрів на шляху євроінтеграції необхідно здійснити ряд заходів, включаючи гармонізацію законодавства з нормами ЄС, підвищення фінансової грамотності населення, та стимулювання інвестицій у страховий сектор. Також важливим є залучення міжнародних фінансових інституцій для підтримки реформ.

Макроекономічна нестабільність в Україні, включаючи волатильність ВВП та зовнішньоекономічні шоки, створює додаткові бар'єри для євроінтеграції страхового ринку. Це впливає на довіру інвесторів та споживачів, що є критично важливим для розвитку страхових послуг.

Технологічне відставання страхового ринку України порівняно з європейськими стандартами також є значним бар'єром. Недостатній розвиток ІТ-інфраструктури та відсутність сучасних страхових ІТ-рішень обмежують можливості для впровадження інновацій та ефективної взаємодії з клієнтами.

Соціально-культурні особливості, такі як низький рівень довіри до страхових компаній та обмежене розуміння важливості страхування, також впливають на страховий ринок. Потрібно працювати над підвищенням обізнаності та довіри через освітні програми та маркетингові кампанії.

Інтеграція з міжнародними ринками може допомогти подолати деякі з цих бар'єрів. Співпраця з міжнародними страховими компаніями та обмін досвідом можуть сприяти впровадженню кращих практик та стандартів.

Ще одним вагомим бар'єром для євроінтеграції страхового ринку є закрита структура власності, оскільки вона ускладнює прозорість та відповідність міжнародним стандартам. Європейський Союз вимагає відкритості та чіткості у власних структурах для забезпечення ефективного нагляду та боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму.

Значним бар'єром на шляху до євроінтеграції для страхового ринку України укриття засновниками походження грошей. Це пов'язано з тим, що Європейський Союз висуває строгі вимоги до прозорості фінансових операцій та боротьби з відмиванням грошей. Національний банк України вживає заходів для оновлення нормативно-правової бази з метою відповідності до стандартів ЄС, зокрема через впровадження нових законів "Про фінансові послуги та фінансові компанії" та "Про страхування", які набули чинності з 1 січня 2024 року.

Якщо під час перевірки клієнта виявляється неприйнятно високий рівень ризику, то будь-які ділові відносини з таким клієнтом заборонені. До цієї категорії відносяться особи, що знаходяться у списках терористичних діячів або під міжнародними санкціями, які контролюються Державною службою фінансового моніторингу України. Клієнти з високим рівнем ризику, які підпадають під спеціальні економічні обмеження, вимагають посиленої перевірки та більшої уваги до їх фінансових операцій. Встановлення або продовження ділових відносин з такими клієнтами можливе лише з дозволу керівництва компанії та відповідального за фінансовий моніторинг.

Клієнти, які займаються діяльністю з високим рівнем готівкового обігу, такою як азартні ігри, лотереї, торгівля бінарними опціонами чи віртуальними активами, класифікуються як середній рівень ризику. Географічне розташування клієнта також є важливим фактором, особливо якщо клієнт зареєстрований у країні з чорного списку FATF, організації, що бореться з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму на глобальному рівні.

При оцінці ризику також враховуються сірий список FATF, офшорні зони та країни зі слабкими системами протидії відмиванню коштів. Рекомендується використовувати Звіт про глобальний індекс тероризму Інституту економіки та миру для додаткової оцінки. Таким чином, процес перевірки включає значну аналітичну роботу, яка полягає у визначенні рівня ризику для кожної країни, що впливає на загальний рівень ризику при веденні ділових відносин з клієнтом.

На жаль, деякі споживачі фінансових послуг з метою уникнення процедури належної перевірки клієнта обирають як свого фінансового партнера ті компанії, що на сьогодні ще не почали застосовувати нові правила фінансового моніторингу.

Для досягнення успіху в євроінтеграції страхового ринку України, необхідно зосередитися на комплексному підході до подолання фінансово-економічних бар'єрів. Це включає реформування регуляторної бази, модернізацію технологій, підвищення фінансової обізнаності населення, та активізацію міжнародного співробітництва.

Розвиток страхової сфери є складним завданням через необхідність інтеграції різноманітних учасників - державних структур, приватного сектору та окремих осіб, кожен з яких має свої індивідуальні або спільні цілі. Важливо, щоб їхні дії були скоординовані та належним чином регульовані відповідними державними органами або органами саморегуляції.

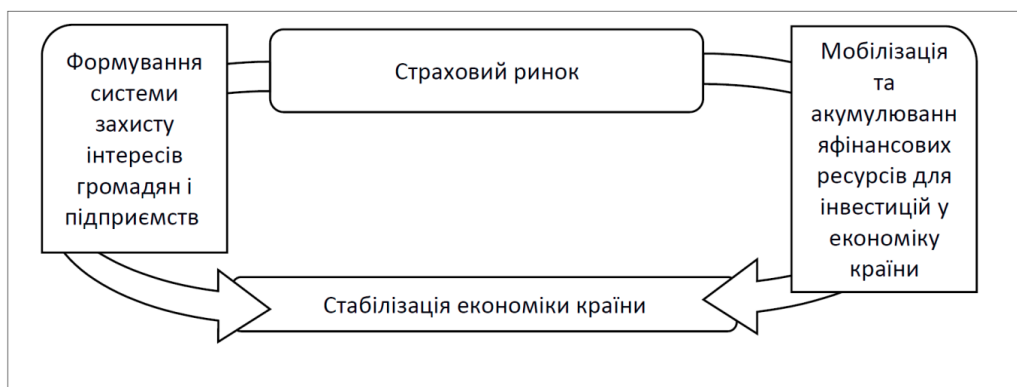

Рисунок 2.7. Місце та роль страхового ринку в економіці країни.

Джерело: складено автором на основі [15, 24].

Якщо брати макроекономічні показники, то найбільш значущими факторами, які впливають на страховий ринок, є фактори, пов'язані з рівнем доходів громадян України. Один з показників, що це характеризує, – це реальний темп зростання заробітної плати в Україні. Динаміка цього показника (виходячи з індексу реальної заробітної плати) за останні роки наведений на рис. 2.14

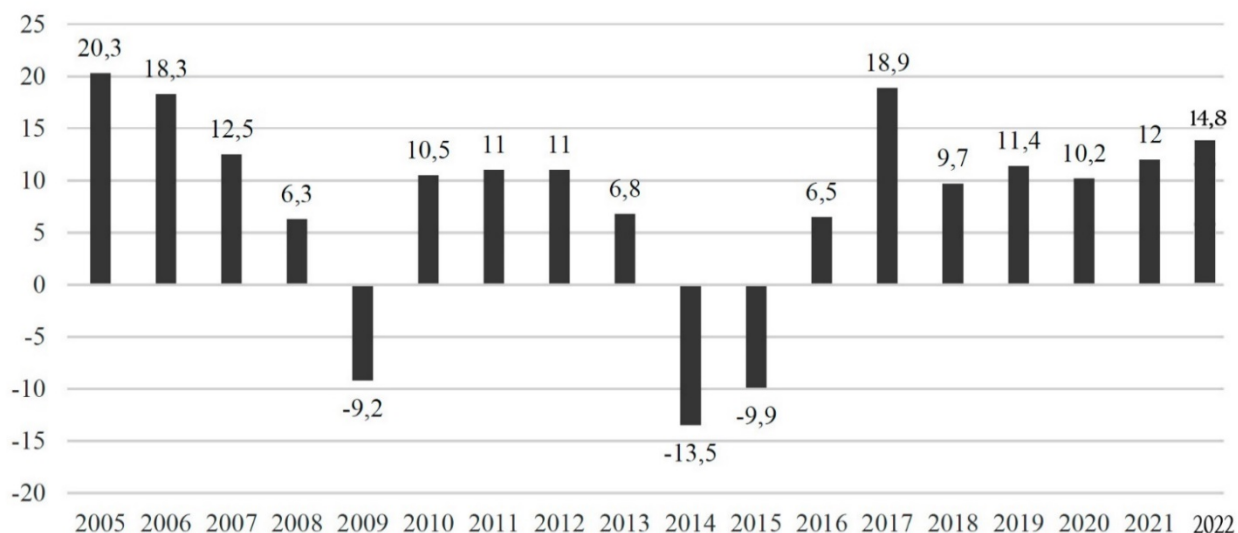

Рисунок 2.8. – Динаміка темпу зростання реальної заробітної плати в Україні протягом 2005-2022 рр., (% до попереднього року).

Джерело: розраховано на основі відкритих статистичних даних.

Наявність активів та належно сформованих страхових резервів є важливою для забезпечення фінансової стабільності та здатності страховика витримувати високі ризики. Ці ресурси дозволяють страховим компаніям виконувати обіцянки перед клієнтами, навіть у складних обставинах, та підтримувати стабільність свого бізнесу.

Важливо, щоб страхові компанії підтримували достатній рівень активів та резервів для компенсації можливих збитків та ризиків, пов'язаних з їх діяльністю.

Постійне збільшення активів та резервів може вказувати на ефективне управління фінансами та здатність компаній адаптуватися до зовнішніх змін. Це також може слугувати показником довіри клієнтів до страхових компаній та свідчити про їх готовність виконувати зобов'язання в складних умовах.

Висновок до розділу 2

Аналіз структурних змін на українському страховому ринку включає розгляд таких ключових аспектів, як розмір та обсяг ринку, його сегменти, конкурентні взаємовідносини, особливості регулювання та інші фактори, які визначають його структуру та динаміку. Нижче подано деякі основні висновки з аналізу:

- 1) Розмір та обсяг ринку: За період з 2018 по 2023 рік спостерігалось стабільне зменшення кількості страхових компаній в Україні, що вказує на консолідацію ринку. Однак, не зважаючи на це, активи страхових компаній зросли, а їхні фінансові показники покращилися.
- 2) Конкурентні взаємовідносини: Зменшення кількості компаній викликало зростання конкуренції між ними. Це змусило компанії зосередитися на підвищенні якості обслуговування та інноваційних підходах, що вигідно для споживачів.
- 3) Особливості регулювання: Реформи, що були впроваджені з 2020 року, спрямовані на забезпечення відповідності українського страхового ринку європейським стандартам. Ці реформи включають передачу функцій регулювання та нагляду за ринком страхування до Національного банку України.
- 4) Динаміка ринку та нові виклики: Після 2020 року з'явилися нові види страхування, такі як страхування життя, обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів та інші, які відображають нові реалії та потреби населення.

Порівняння з європейським ринком: Український страховий ринок ще не досяг рівня розвиненості та ступеня добровільного страхування, як в країнах ЄС. Однак, працюючи над гармонізацією законодавства з європейськими стандартами, Україна рухається в цьому напрямку.

Аналіз структурних змін на українському страховому ринку показує його поступове адаптування до міжнародних стандартів та потреб населення, хоча він залишається відносно недорозвиненим порівняно з більш розвинутими ринками.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

3.1. Зарубіжний досвід регулювання страхового ринку.

Стратегічне регулювання страхового ринку України є ключовим елементом його розвитку та адаптації до вимог європейських стандартів. Для досягнення успіху у цьому напрямку необхідно розробити комплекс стратегічних напрямів, які враховуватимуть специфіку національного ринку, а також міжнародні тенденції та вимоги.

Ще одне дослідження яке включало масив даних з 43 країн, відсортованих за рівнем інтеграції нагляду та регулювання. Економічний розвиток цих країн може бути описаний рядом ключових макроекономічних показників, таких як ВВП на душу населення, зовнішній торговельний баланс, рівень безробіття, рівень інфляції та кількість кредитів, виданих фінансовим сектором. Залежною змінною в моделі є режим регулювання ринку небанківських фінансових установ.

Для перевірки незалежних (вхідних) змінних на мультиколінеарність можна використовувати стандартну функцію кореляції в програмі MS Excel та отримати результати, наведені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1. Кореляційний аналіз незалежних змінних.

Змінна	ВВП	Баланс	Безробіття	Інфляція	Видані кредити
ВВП	1	-	-	-	-
Баланс	0.675	1	-	-	-
Безробіття	-0.178	- 0.195	1	-	-
Інфляція	- 0.344	- 0.205	- 0.241	1	-
Видані кредити	0.431	0.166	0.218	- 0.360	1

Джерело: складено автором на основі даних [35].

Згідно з таблицею 3.1, між незалежними змінними відсутня мультиколінеарність, оскільки значення коефіцієнтів кореляції є незначущими.

Для проведення кластерного аналізу для всіх країн, використовуючи лише незалежні змінні, ми можемо використовувати програму MATLAB.

Спочатку нормалізуємо наші дані за допомогою методу “zscore”. Далі, для створення кластерів, нам потрібно знайти відстані між нормалізованими даними. Ми можемо спробувати наступні відстані: евклідова відстань, манхеттенська відстань, косинусна відстань.

Ці відстані допоможуть нам визначити схожість між країнами та створити кластери на основі їхніх характеристик.

Таблиця 3.2. Обчислення різних відстаней.

Відстань	Формула
евклідова (pdist)	$\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - y_i)^2}$
кореляційна (correlation)	$\frac{1}{n} \sum_i x_i y_i$
косинусоїдна (cosine)	$\frac{\sum_{i=1}^n A_i B_i}{\sqrt{\sum_{i=1}^n A_i^2} \sqrt{\sum_{i=1}^n B_i^2}}$
сітіблок (cityblock)	$\sum_{i=1}^n x_i - y_i $
махаланобіса (mahalanobis)	$\sqrt{(x - m)^T C^{-1} (x - m)}$

Джерело: складено автором на основі [6, 7].

За отриманими результатами, чітко виділених кластерів не було виявлено.

Проте можна розглядати певні групи за пошуком відстані методом “correlation” та “cosine”. (Рис. 3.1)

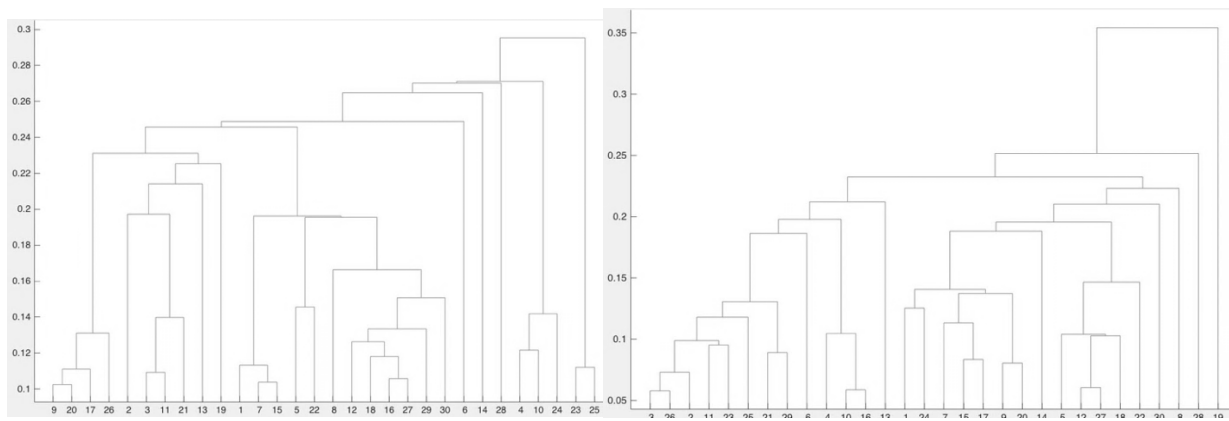

Рисунок 3.1. Кластеризація даних за методом cosine та correlation відповідно.

Джерело: складено автором на основі [36].

За результатами дослідження, оптимальна кількість кластерів в моделі становить 5. Перший кластер включає більшість країн з режимами до 33, що вказує на слабкий або середній рівень інтеграції. Другий кластер містить більшість країн з режимами від 41 і вище, що вказує на сильний рівень інтеграції. Проте в обох випадках є виключення. Кластери 3-5 вважаються викидами і не описуються. Загалом, рівень розвитку країн, виміряний на основі 5 макроекономічних показників, слабо пояснює наявність режиму регулювання та нагляду на ринку небанківських фінансових установ.

Спроба зробити максимально дрібну кластеризацію, прирівнюючи кількість кластерів до кількості режимів регулювання та нагляду (17 кластерів), не привела до чіткої кластеризації. Єдиний адекватний кластер - №6, в якому усі члени, за винятком Люксембургу, мають режим нагляду та регулювання ринку з дуже високим рівнем інтеграції (41 і більше). Україна опинилася в одному кластері з такими країнами, як Білорусь, Гондурас, Молдова, Пакистан, Туреччина та Єгипет. Режими в цьому кластері коливаються від 11 до 32, за винятком Гондурасу, де рівень інтеграції становить 45.

Тема дослідження міжнародного досвіду в сфері державного регулювання страхової діяльності була предметом аналізу багатьох вітчизняних науковців. Розгляд сучасних викликів та пошук ефективних методів державного

регулювання вимагає вивчення та адаптації кращих практик зарубіжних країн до українських реалій.

Вивчаючи можливість впровадження окремих аспектів зарубіжного досвіду державного регулювання страхової діяльності в українську практику, слід зазначити, що успішність такого впровадження залежить від відповідності інструментарію та контексту використання цих інструментів в Україні. Аналіз наукових праць вказує на існування різних моделей державного регулювання, кожна з яких має свої особливості та може бути адаптована до українських умов.

Аналізуючи різні підходи до регулювання страхової діяльності, можна виділити два основних напрямки, які корелюються з правовими системами країн: ліберальний та континентальний.

Вчені, такі як О.Й. Жабинець та Л.М. Гутко, підкреслюють, що ці моделі відображають фундаментальні принципи романо-германської та англосаксонської правових систем відповідно.

Ліберальна модель характеризується мінімальним втручанням держави та акцентує на саморегуляції ринку. Вона пропонує гнучкість у фінансовому моніторингу страхових компаній, базуючись на їх власній звітності.

Континентальна модель передбачає активну роль держави у встановленні стандартів та регулюванні страхової діяльності, що є характерним для країн з романо-германською правовою системою.

В контексті тривимірної класифікації, можна виділити:

- Централізовану модель, де один державний орган відповідає за всі аспекти регулювання страхового ринку.

- Дуалістичну модель, яка поєднує національне та місцеве регулювання.

- Децентралізовану модель, яка надає більше повноважень місцевим органам влади, особливо в федеративних державах.

З огляду на глобалізаційні процеси, модель регулювання ЄС можна вважати наднаціональною, де ключову роль відіграють Єврокомісія та Рада Європи, які формують основні принципи регулювання.

Ці принципи адаптуються до національних особливостей кожної країни-члена.

Відсутність федерального органу в США, який би координував страхову діяльність, призвела до того, що Національна асоціація страхових комісарів (NAIC) взяла на себе роль уніфікації регуляторних вимог на рівні штатів. NAIC, будучи незалежною від законодавства штатів, встановлює єдині стандарти і надає консультативну підтримку страховикам у всіх штатах.

Національна асоціація страхових комісарів, хоч і не є державною установою, через свої структури та мережі забезпечує координацію страхового ринку на національному рівні. Вона аналізує досвід по всій країні і визначає найкращі практики, які стають основою для стандартів і вимог до страхової діяльності. Це сприяє ефективній роботі страхового ринку і розвитку конкуренції між страховиками.

У Великобританії ключову роль у регулюванні страхової діяльності відіграє The Financial Conduct Authority (FCA), який є єдиним регулятором страхового ринку. FCA забезпечує захист споживачів, ринку страхових послуг та підтримує конкуренцію, діючи на основі законодавства про фінансові послуги та ринки.

Ці організації, хоч і не є державними, виконують важливі регуляторні функції, що дозволяє адаптувати регулювання до потреб ринку і забезпечує гнучкість у відповіді на зміни у страховій індустрії. Такий підхід дозволяє регіональним органам влади встановлювати власні правила, що сприяє децентралізації та ефективності регулювання.

У контексті страхової діяльності, що обмежується межами окремого штату або території, важливою є роль регуляторних органів на рівні штату. Вони забезпечують нагляд та контроль за страховими компаніями, чия діяльність не виходить за рамки їх юрисдикції.

В Канаді, наприклад, існує Office of the Superintendent of Financial Institutions (OSFI), який є незалежним урядовим агентством, створеним для забезпечення стабільності фінансової системи країни. OSFI відповідає за регулювання та нагляд за страховими компаніями, які підпадають під федеральний контроль, і

координує діяльність регуляторних органів у провінціях, надаючи методологічну підтримку.

Канадський досвід може бути цікавим для України, особливо з огляду на чисельність населення та його розподіл по провінціях. Можливість створення регіональних центрів регулювання страхової діяльності, які б зосереджувались на традиційних для певного регіону видів страхування, може спростити державне регулювання. Такі центри можуть бути організовані за географічними або економічними принципами, що дозволить страховикам легше отримувати публічні та адміністративні послуги від регулятора.

Щодо країн з централізованою моделлю державного регулювання, таких як Японія, Франція та Німеччина, регулювання страхової діяльності відбувається на національному рівні. В Японії, наприклад, Financial Services Agency, підпорядковане Міністерству фінансів, відповідає за політику фінансового моніторингу і регулювання страхових послуг. Воно забезпечує контроль та зворотний зв'язок зі страховими компаніями для покращення регуляторної системи. У Франції існує Валютно-фінансовий кодекс, який є основою для регулювання фінансового сектору, включаючи страхування.

Основна роль ACPR полягає у проведенні пруденційного контролю за страховими компаніями, а також у виконанні ряду дозвільних функцій для забезпечення відкритості страхового ринку. Страхові комісари взаємодіють з ACPR, але не підлягають його безпосередньому керівництву.

Враховуючи національне законодавство та практику регулювання страхової діяльності, введення посади страхових комісарів, які б виконували наглядові функції на місцевому рівні, є актуальним і має значення для подальшого розвитку. Страхові комісари можуть бути більш гнучкими та швидкими у відповіді на порушення законодавства страхувальниками. Вони також можуть бути менш витратними у підтримці, з меншою кількістю бюрократії, ніж у випадку регіонального представництва держави.

Досвід Німеччини у сфері державного регулювання страхової діяльності є особливо цінним, оскільки він включає кілька унікальних аспектів. Німеччина,

будучи федеративною державою, має систему регулювання, яка не обмежується централізацією. Цікавою є практика надання подвійних ліцензій страховим компаніям, що дозволяє їм працювати у різних федеральних землях, сприяючи демонополізації ринку.

За словами Ю.В. Геруса, система регулювання в Німеччині має два рівні: федеральний, представлений BaFIN, та земельний. Кожна федеральна земля має свій незалежний від BaFIN орган страхового нагляду.

Фінансування цих органів здійснюється за рахунок частини страхових премій. Вони також сприяють страховикам у забезпеченні фінансових гарантій та стимулів.

BaFIN є головним органом нагляду, підпорядкованим федеральному уряду Німеччини, і контролює всі аспекти фінансової діяльності в країні. Він регулює фінансовий сектор на рівні федерації, зосереджуючись на нагляді та моніторингу. Розробка нормативно-правових основ функціонування страхового сектору відбувається на федеральному рівні, але кожна земля має право встановлювати власні вимоги та особливості для діяльності страхових компаній.

Гармонізація страхового законодавства в ЄС передбачає лібералізацію регуляторних механізмів, за винятком обов'язкового страхування, яке визначається необхідним для забезпечення гарантій демократичних прав особи. Регулювання на рівні ЄС характеризується уніфікацією регуляторних функцій і процедур.

Основна мета ACPR полягає у проведенні пруденційного нагляду за страховими компаніями, забезпечуючи при цьому прозорість функціонування страхового ринку. Страхові комісари координують свої дії з ACPR, але не перебувають під його безпосереднім керівництвом.

Таким чином, розвиток сучасної моделі державного регулювання страхової діяльності в Україні повинен бути зорієнтований на досвід ЄС та її країн-членів. Це обумовлено євроінтеграційними зусиллями України та високою ефективністю системи регулювання страхової діяльності в ЄС.

- Важливим є впровадження в Україні інституту страхових комісарів, які б оперували на основі французького досвіду. Ці комісари, будучи частиною страхового ринку, виконують державну службу, забезпечуючи політику держави у сфері нагляду за страховими компаніями.

- Рекомендується створення недержавного органу фінансового моніторингу страхового ринку, який би базувався на британському досвіді. Такий орган, фінансований за рахунок внесків страховиків, забезпечить незалежний моніторинг та може знизити рівень корупції.

- Канадський підхід до регіоналізації державного регулювання страхового ринку може бути корисним для України. Запровадження такої системи, з одночасним збереженням загальнодержавного контролю за великими страховиками, може підвищити ефективність та оперативність регулювання.

3.2. Моделювання ефективної страхової системи в контексті євроінтеграції.

Розвиток ефективної страхової системи в контексті євроінтеграції передбачає впровадження інноваційних підходів та технологій для забезпечення високої якості обслуговування та захисту інтересів клієнтів.

Однією з ключових стратегій може бути розробка та впровадження цифрових рішень, які спростять процес укладення договорів страхування, обробки заявок та виплати страхового відшкодування.

Якщо провести багатофакторну лінійну регресію, коефіцієнт детермінації (R^2) досить високий і становить 0.93, що свідчить про статистичну значущість моделі. За F-критерієм Фішера значимість (F) дорівнює $7.0963E-08$, що набагато менше за 0.05.

Отже, ми відхиляємо нульову гіпотезу і стверджуємо, що рівняння регресії є статистично значущим.

Показники P-value для змінних такі:

P-value для Intercept = 0.002

P-value для Кількості NBFІ = 0.0024

P-value для Активів = 5.29E-08

Усі значення менше за 0.05, отже ми відхиляємо нульову гіпотезу і стверджуємо, що всі змінні є статистично значущими.

Для перевірки моделі на відсутність автокореляції залишків ми використали тест Дарбіна-Ватсон.

Вручно вводимо наступну формулу:

$$DW = \frac{\sum_{i=2}^n (e_i - e_{i-1})^2}{\sum_{i=1}^n e_i^2},$$

де n - кількість спостережень;

e – залишок;

i – номер спостереження.

Як результат, отриманий коефіцієнт дорівнює 1.28. Відповідно до таблиці допустимих значень за тестом Дарбіна–Ватсона, для двох незалежних змінних та 15 спостережень нижнім порогом є 0.95, верхнім – 1.57.

Отже, автокореляція залишків відсутня.

Для перевірки моделі на гетероскедастичність ми використали тест Вайта. Незважаючи на відсутність готової моделі в MS Excel, ми розрахували необхідні дані вручну.

Під час дослідження були створені додаткові латентні незалежні змінні: (X_1^2) , (X_2^2) , $(X_1 \cdot X_2)$, а також штучна залежна змінна (E_t^2) , де (E_t^2) – відповідний залишок, піднесений до квадрату.

На основі отриманих змінних побудовано багатофакторну лінійну регресію. За результатами цієї регресії значимість (F) становить 0.039, що менше за мінімальний показник 0.05.

Отже, ми не можемо прийняти нульову гіпотезу і вважаю, що у нас є гетероскедастичність, яка впливає на значимість коефіцієнтів.

Для подальшої обробки ми використано програму EViews, провівши кореляцію стандартних відхилень параметрів з урахуванням гетероскедастичності.

В результаті всі змінні залишилися значущими, тому вважаю можливим залишити все як є.

Отже, за результатами тестів, маємо такі висновки:

Таблиця 3.3. Результати по оцінці значущості моделі.

Параметр	Результат	Оцінка
Значимість коефіцієнтів рівняння	Значимість F = 7.0963E-08	Значимі
Ступіть пояснення варіації залежної змінної	R ² = 0.94	Висока
Відсутність автокореляції залишків	Дарбіна-Ватсона = 1.28	Відсутня
Відсутність гетероскедастичності залишків моделі	Тест Вайта. Значимість F = 0.039	Наявна, але виправдана
Відсутність мультиколінеарності факторів моделі	Коефіцієнт кореляції незалежних змінних = 0.67	Завищена, але не критична

Джерело : складено автором на основі [21].

Моделю вважаємо адекватною.

Вплив кількості головних NBFІ та їх активів на рівень ВВП на душу населення оцінюємо шляхом використання дистрибутивно – лагової моделі, за формулою :

$$Y_{t+1} = \beta_0 + \beta_1 x_{1t} + \beta_2 x_{2t} + e_{t+1},$$

де β – параметри з регресійної моделі;

x_1 та x_2 – кількість установ та обсяг активів відповідно;

e – похибка.

Відповідно до результатів регресійного аналізу, отримуємо наступну формулу для розрахунку :

$$Y_{t+1} = 32997.0068 - 20.035x_{1t} + 0.2416x_{2t} + e_{t+1}$$

Отримавши фінальну формулу, розробимо сценарний проноз обсягу ВВП на душу населення в залежності від зміни показника X1 чи X2 на 1%.

Таблиця 3.4. Прогнозування ВВП на душу населення залежно від змін щодо кількості основних небанківських фінансових установ та обсягу їх активів.

№	Частка зміни кількості NBFІ	Прогнозна кількість NBFІ	Частка зміни активів	Прогнозні активи млн. грн	Прогнозне ВВП на душу населення грн. на рік
1	1	1867	1	358665	82248.8378
2	0.99	1848	0.99	355078.35	81756.3195
3	1.01	1886	1.01	362251.65	82741.3561
4	1	1867	1.01	362251.65	83115.4086
5	1.01	1886	1	358665	81874.7854
6	1	1867	0.99	355078.35	81382.2671
7	0.99	1848	1	358665	82622.8903
8	1.01	1886	0.99	355078.35	81008.2147
9	0.99	1848	1.01	362251.65	83489.461

Джерело: складено автором на основі [35].

З таблиці 3.4. видно, що при відсутності змін щодо кількості головних учасників ринку небанківських фінансових установ та обсягів їх активів, ВВП на душу населення на 2019 рік становитиме приблизно 82 248 гривень (3537 доларів) на рік, що майже на 2 000 гривень менше, ніж відповідний показник минулого року.

Для покращення точності прогнозування розглянемо формулу, де також присутня змінна "e". Порівнявши прогнозовані показники ВВП за роки 2013-2023рр. з реальними показниками, було встановлено наявність відхилень, середнє значення яких близько 6%. Відповідно до цього, за першого сценарію значення ВВП становитиме 87 278 гривень (3753 доларів), що на 3000 гривень більше, ніж показник минулого року.

Найефективнішим сценарієм буде збільшення обсягу активів на 1%, одночасно зменшивши кількість учасників ринку на той же 1%. Проте варто враховувати, що втілення даного сценарію на практиці може бути не реалістичним. Останні роки активно проводиться очистка ринку і продовження надмірного скорочення учасників NBFІ може послабити конкурентне

середовище. Споживачі можуть боятися споживати відповідні послуги через побоювання щодо можливої ліквідації тієї чи іншої установи.

Отже, четвертий сценарій – збільшення активів на 1% – є найбільш ефективним. Політика Нацкомфінпослуг має бути спрямована на стимулювання розвитку головних учасників небанківського фінансового ринку для досягнення збільшення їх активів. Методами реалізації даної мети можуть бути законодавче закріплення нормативів щодо мінімального розміру активів, вдосконалення системи оцінки ризиків, переоцінка рівня допустимих ризиків по кожному напрямку NBFІ та інші заходи.

Основними стратегічними напрямами є:

1. Гармонізація законодавства. Приведення національного законодавства у відповідність до норм і стандартів ЄС, зокрема, Директиви Solvency II, що встановлює вимоги до капіталу та ризик-менеджменту.

2. Підвищення фінансової стійкості. Зміцнення фінансової надійності страховиків через формування адекватних резервів та капіталу, здатного покрити страхові ризики.

3. Розвиток ринкової інфраструктури. Створення ефективних механізмів для регулювання та нагляду за страховим ринком, включаючи вдосконалення процесів ліцензування та контролю.

4. Захист прав споживачів. Впровадження чітких правил щодо інформування клієнтів про страхові продукти, їх права та обов'язки, а також механізмів захисту їх інтересів.

5. Інтеграція з міжнародними ринками. Сприяння доступу українських страхових компаній до міжнародних ринків та залучення іноземних інвестицій.

6. Підтримка інновацій. Заохочення впровадження новітніх технологій та інноваційних страхових продуктів, що відповідають сучасним потребам споживачів.

7. Екологічна відповідальність. Інтеграція екологічних ризиків та сталого розвитку в практику страхування, з метою сприяння зеленій економіці.

Ці напрями вимагають комплексного підходу та взаємодії між усіма зацікавленими сторонами: державними органами, страховими компаніями, споживачами, та міжнародними партнерами. Реалізація цих стратегій дозволить Україні підвищити ефективність страхового ринку та його конкурентоспроможність на міжнародному рівні.

Ось деякі з них:

- Управління структурою та розміром власного капіталу: це важливо для забезпечення фінансової стійкості та можливості покриття збитків.

- Тарифна політика: встановлення адекватних тарифів на страхові продукти, що відображають ризики та можливі витрати.

- Збалансованість страхового портфеля: диверсифікація страхових продуктів та послуг для зменшення ризиків.

- Ефективна система перестраховування: залучення перестраховиків для розподілу ризиків.

- Адекватні методи формування страхових резервів: створення достатніх резервів для виплат за страховими випадками.

- Ефективне розміщення страхових резервів: інвестування резервів у надійні фінансові інструменти для забезпечення прибутковості.

- Розвиток інноваційних продуктів та технологій, впровадження нових страхових продуктів, що відповідають змінам на ринку та потребам клієнтів.

- Підвищення фінансової грамотності населення. Освіта клієнтів щодо важливості страхування та доступних опцій.

- Створення сприятливих умов для розвитку страхового бізнесу: робота з регуляторами для поліпшення законодавчої бази та бізнес-середовища.

У контексті євроінтеграції, моделювання ефективної страхової системи в Україні вимагає комплексного підходу, який враховує як внутрішні, так і зовнішні фактори. Цей підрозділ присвячений аналізу ключових аспектів, які повинні бути інтегровані в модель страхової системи, щоб забезпечити її відповідність стандартам та вимогам Європейського Союзу.

Адаптація законодавства. Першочерговим кроком є адаптація українського законодавства до норм і стандартів ЄС. Це включає перегляд та модифікацію існуючих законів, зокрема Закону України "Про страхування", з метою врегулювання відносин у сфері страхування, захисту прав споживачів та забезпечення прозорості страхового ринку.

Гармонізація страхових продуктів. Для інтеграції в європейський страховий простір необхідно гармонізувати страхові продукти. Це передбачає створення страхових продуктів, які відповідають потребам як українських, так і європейських клієнтів, забезпечуючи при цьому високий рівень захисту та компенсацій.

Розвиток інституційної спроможності страхових компаній є ключовим для підвищення довіри та забезпечення стабільності на страховому ринку. Це включає підвищення кваліфікації персоналу, впровадження сучасних ІТ-систем та покращення управлінських процесів.

Співпраця з європейськими регуляторами. Важливим аспектом є співпраця з європейськими регуляторами та страховими організаціями. Це дозволить українським страховикам краще розуміти вимоги та очікування європейського ринку, а також сприятиме обміну досвідом та найкращими практиками.

Залучення інвестицій є критично важливим для модернізації страхової інфраструктури та розширення спектру страхових послуг. Інвестиції можуть бути спрямовані на розвиток нових технологій, підвищення якості обслуговування клієнтів та розширення мережі страхових агентів.

Впровадження інновацій. Інновації в страхуванні, такі як цифровізація процесів, використання великих даних (big data) та штучного інтелекту, можуть значно підвищити ефективність страхової системи. Це допоможе страховим компаніям пропонувати більш персоналізовані та ефективні страхові рішення.

Забезпечення стійкості до криз. Стійкість до фінансових та економічних криз є важливою характеристикою ефективної страхової системи. Українські

страхові компанії повинні розробити стратегії, які дозволять їм ефективно реагувати на кризові ситуації та забезпечувати неперервність послуг.

Інтеграція з європейськими страховими ринками вимагає не тільки відповідності продуктів і законодавства, але й активної участі у міжнародних страхових програмах. Страхові компанії повинні прагнути до участі в програмах перестраховання, що дозволить їм розширити свої можливості та зменшити ризики.

Підвищення фінансової грамотності населення. Одним з ключових аспектів ефективної страхової системи є фінансова грамотність населення. Інформаційні кампанії, освітні програми та доступ до прозорої інформації допоможуть громадянам краще розуміти важливість страхування та вибирати відповідні страхові продукти.

Високі етичні стандарти та корпоративна відповідальність є невід'ємною частиною сучасного страхового бізнесу. Українські страхові компанії повинні дотримуватися етичних норм, що сприятиме зміцненню довіри клієнтів та партнерів.

Слід розглянути можливості для розвитку нових форм страхування, таких як мікрострахування або страхування на життя. Це дозволить залучити до страхового ринку нові категорії клієнтів та забезпечити більший охоплення населення страховим захистом.

Стартапи в сфері InsurTech. Підтримка стартапів, які розвивають інноваційні технології для страхування, може значно змінити ландшафт страхового ринку. Наприклад, стартапи, що розробляють цифрові рішення для підвищення зручності клієнтів у виборі страхових продуктів або автоматизації процесів управління ризиками.

Мікрострахування. Впровадження програм мікрострахування, які дозволяють малозабезпеченим групам населення отримати доступні страхові послуги, може сприяти розвитку страхової культури та розширенню бази клієнтів.

Страховання від кіберпогроз. З урахуванням зростаючої кількості кібератак і порушень кібербезпеки, розвиток страхових продуктів, спрямованих на захист від цих загроз, може забезпечити більшу безпеку для бізнесу та приватних осіб.

Страховання відповідальності: розвиток страхових продуктів, що покривають відповідальність власників та операторів транспортних засобів за шкоду третім особам, може сприяти підвищенню безпеки на дорогах та зменшенню ризиків для учасників дорожнього руху.

Деякі приклади євроінтеграції інших країн, які можуть бути корисні для України в розвитку страхового ринку, включають:

Польща: Польща стала членом Європейського Союзу у 2004 році і успішно адаптувала свою страхову систему до європейських стандартів. Зокрема, Польща вдосконалила наглядові та регулюючі механізми, що сприяло підвищенню надійності та стабільності страхового ринку.

Литва також є членом Європейського Союзу і активно працює над розвитком інноваційних страхових продуктів. Ініціативи, спрямовані на розвиток страхування від кіберпогроз та страхування відповідальності, є цікавими для України, оскільки вони можуть забезпечити захист від сучасних ризиків.

Естонія: Естонія відома своїми інноваційними підходами до розвитку електронного уряду та цифрової економіки. Приклади використання технологій блокчейну та електронних ідентифікаторів у страховій сфері можуть бути корисними для України в удосконаленні системи обслуговування клієнтів та оптимізації процесів.

Чехія: Чехія активно розвиває страхування від непередбачуваних подій, таких як природні катастрофи та стихійні лиха. Механізми державної підтримки та розвиток системи страхування ризиків можуть бути важливими для України, особливо з урахуванням зміни кліматичних умов.

Ці приклади демонструють, як інші країни Європи успішно адаптували свої страхові системи до європейських стандартів і впроваджують інноваційні підходи для підвищення надійності та доступності страхових послуг.

Моделювання ефективної страхової системи в Україні в умовах європейської інтеграції вимагає інтегрованого підходу, який включає законодавчі, продуктові, інституційні, інвестиційні та інноваційні аспекти. Врахування цих аспектів дозволить створити страхову систему, яка буде конкурентоспроможною, стійкою та відповідатиме потребам сучасного суспільства.

3.3. Оцінка економічної ефективності реформ та пропозиції щодо регулювання страхового ринку.

В цьому розділі я хочу провести аналіз вже застосованих реформ.

Аналіз стану страхового ринку в період 2020-2023 рр. проведено мною на основі даних Національного банку України інформації і статистичних даних відкритих джерел.

Нагадаю, що 01.07.2020 р. повноваження з регулювання та нагляду за страховою діяльністю 215 страхових компаній перейшли до Національного банку України. За аналізом даних регулятора до особливостей поточного регулювання страхової діяльності в процесі «спліт», на мою думку, доцільно віднести: обов'язкову наявність ліцензії та реєстрації в державному реєстрі фінансових установ, формування статутного капіталу виключно у грошовій формі, вимоги прозорості структури власності і мінімального розміру капіталу, встановлення фінансових нормативів щодо платоспроможності та складання фінансової звітності за МСФЗ, обов'язковість зовнішнього річного аудиту фінансової звітності та внутрішній аудит (контроль), щоквартальне звітування регулятору, обов'язковість облікових систем і систем реєстрації, вихід з ринку шляхом анулювання ліцензій та виключення з державного реєстру.

Розглянемо стан страхового ринку в Україні, динаміку резервів та виплат до 2020 року.

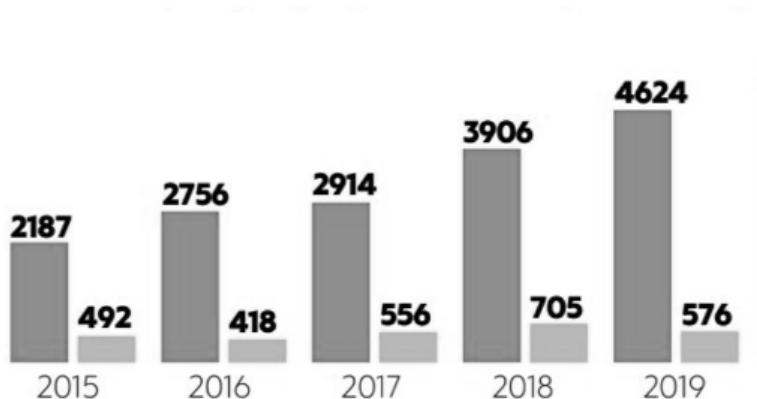

Рисунок 3.2. Динаміка ринку страхування життя за 2015-2019 рр. Сірий – премії зі страхування життя, світло-сірий – виплати. (млн. грн.).

Джерело: відкриті дані НБУ.

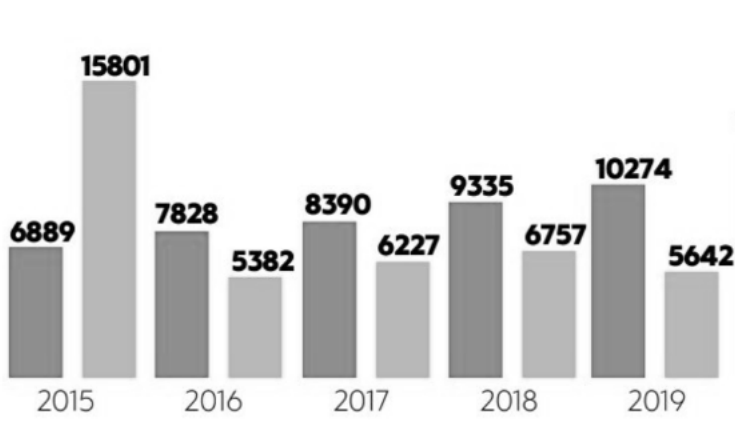

Рисунок 3.3. Резерви life-страховиків 2015-2019 рр. в млн. грн. (сірий – резерви лайф-страховиків, світло-сірий – розміри депозитів населення на термін від 2-х років).

Джерело: відкриті дані НБУ.

За даними НБУ у період 2020-2021 рр. страховий ринок зменшився на 46 страховиків, що склало 21%. Аналіз виявив, що 8 страхових компаній були виведені з ринку примусово шляхом заходу впливу. Решта страховиків здали ліцензії за власними заявами. Станом на 15.09.2021 р. в Державному реєстрі фінансових установ було зареєстровано 169 страховиків, з яких 17 компаній зі страхування життя.

Станом на 01.09.2022 р. в Державному реєстрі фінансових установ було зареєстровано 140 страховиків, з яких 13 компаній зі страхування життя. У 2022 р. з реєстру було виключено 10 страховиків, які не мали ліцензій та були зареєстровані в зоні ООС та АР Крим. З початку військової агресії страховий ринок зменшився на 5 учасників сегменту non-life. Станом на 25.09.2023 р. кількість зареєстрованих у державному реєстрі страховиків складає 111, з яких 12 страховиків здійснюють діяльність у сфері страхування життя. Динаміка загальної кількості страховиків, страховиків life та non-life страхового ринку України показана на рис. 3.8.

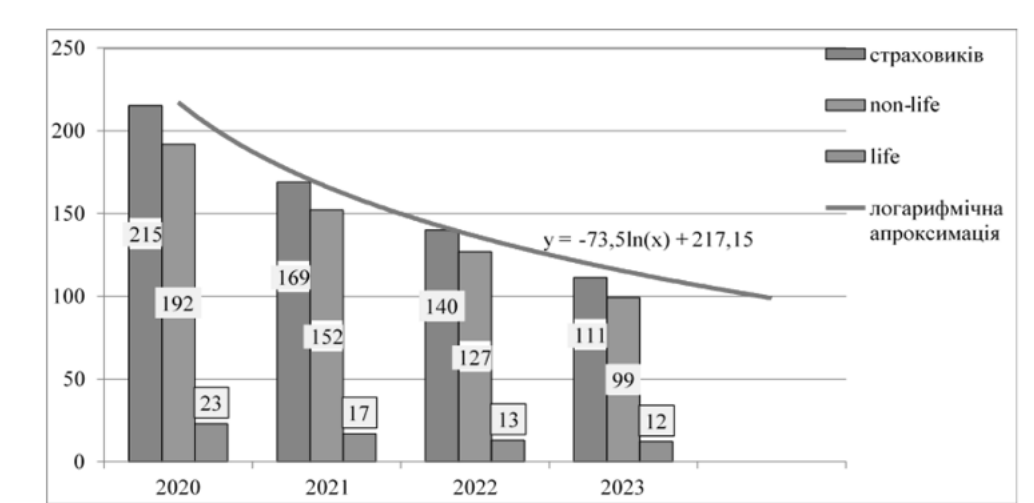

Рисунок 3.4. Динаміка страховиків на ринку страхування у 2020-2023 рр.

Джерело: [37, 38].

Дослідження активів НБФУ, нагляд за якими здійснює НБУ, виявило, що 96 % активів належить фінансовим компаніям (180 млрд. грн. – 4,73 млрд.доларів) та страховикам (65 млрд. грн, - 1,71 млрд доларів).

Аналіз стану розвитку страхового ринку за період «спліт» показав відсутність реєстрації нових страховиків. За 12 місяців дії «спліту» страховий ринок виявив тенденції незначного приросту обсягів активів (+5,7%), прийнятних активів (+8,9%) та страхових резервів (+11,7%).

Приріст показників як свідчать дані НБУ забезпечило зростання у сегменті live (активи +13,4%; прийнятні активи +16,1%; страхові резерви +16,2%), при цьому активи non-live страховиків виявили незначне скорочення.

Зауважу, що на протигагу динаміці падіння кількості страховиків на ринку протягом 2020-2023 рр. активи та резерви страховиків виявили динаміку сталості (2020-2021 рр.), відновлення (2022 р.) та зростання у 2023 р. За 9 міс. 2023 р. спостерігається зростання активів балансів та відновлення зростання резервів страховиків, Прийнятні активи страховиків також виявляють повільну динаміку росту як показано на рис. 3.9.

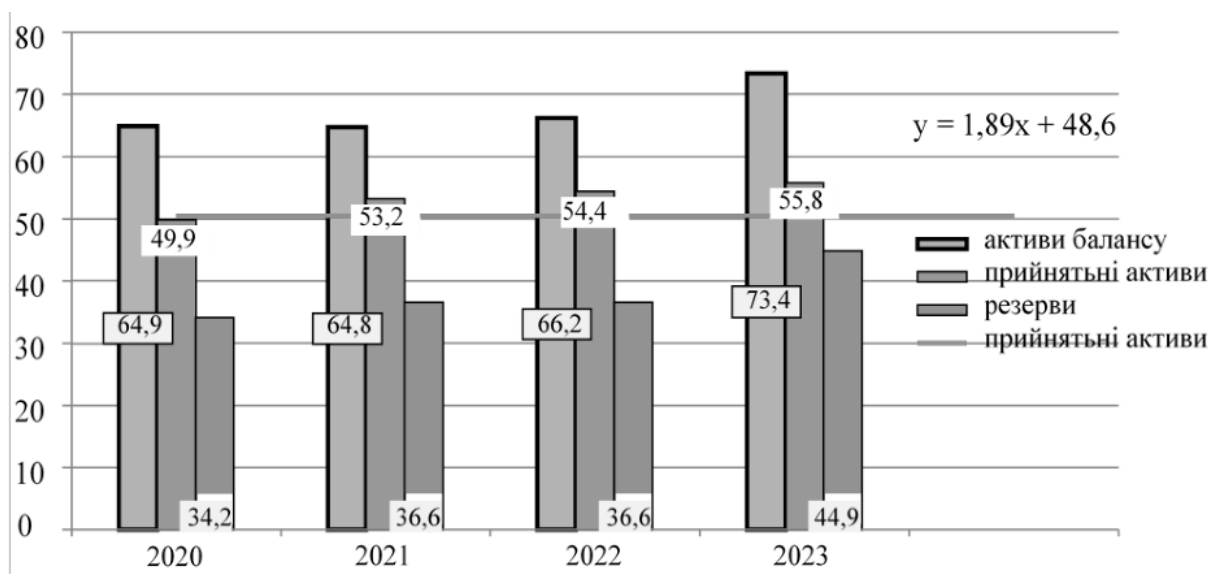

Рис. 2. Динаміка активів і резервів страховиків у 2020-2023 рр. (розроблено на основі [3; 4; 5])

Рисунок 3.5. Динаміка активів і резервів страховиків у 2020-2023 рр .

Джерело: [37, 38, 39].

Дослідження динаміки валових та чистих страхових премій і витрат у період 2020-2023 рр. виявили, що сукупні страхові премії вже у I півріччі 2021 року перевищили показники I півріччя 2020 р. на 18%. При цьому зростання мало місце як у сегменті non-live, так і у сегменті live.

Обсяги сплачених страхових виплат у I півріччі 2021 р. також зросли на 20% у порівнянні з аналогічним періодом 2020 р. Рівень валових виплат у I півріччі 2021 р. склав 35,3% та залишився незмінним протягом року.

Таким чином, страховий ринок України витримав вплив кризових чинників пандемії COVID-19 та реформування «спліт» на фінансовому ринку.

Втрата чисельності страховиків на ринку не призвела до критичних наслідків. Обсяги страхових потреб страхувальників на ринку прийняли страховики, які виконали вимоги НБУ і продовжили страхову діяльність.

Динаміка показників в наступні роки свідчить про повернення роботи страхового ринку до нормального циклу та адаптацію до роботи в умовах військової агресії. Аналіз валових та чистих страхових премій і виплат у 2020-2023 рр. представлено в таблиці 3.5.

Показник	2020	2021	2022	2023
Валові страхові премії	32967,0	38070,6	28573,7	34141,7
Валові страхові виплати	11131,0	13427,7	9502,3	12027,4
Рівень валових виплат, %	33,8	35,3	33,3	35,2
Чисті страхові премії	29271,8	35253,0	27703,0	33437,8
Чисті страхові виплати	10817,5	13215,7	9349,6	11923,4
Рівень чистих виплат, %	37,0	37,5	33,7	35,7

Таблиця 3.5. Аналіз валових та чистих страхових премій і виплат у 2020-2023 рр.

Джерело: [37, 38].

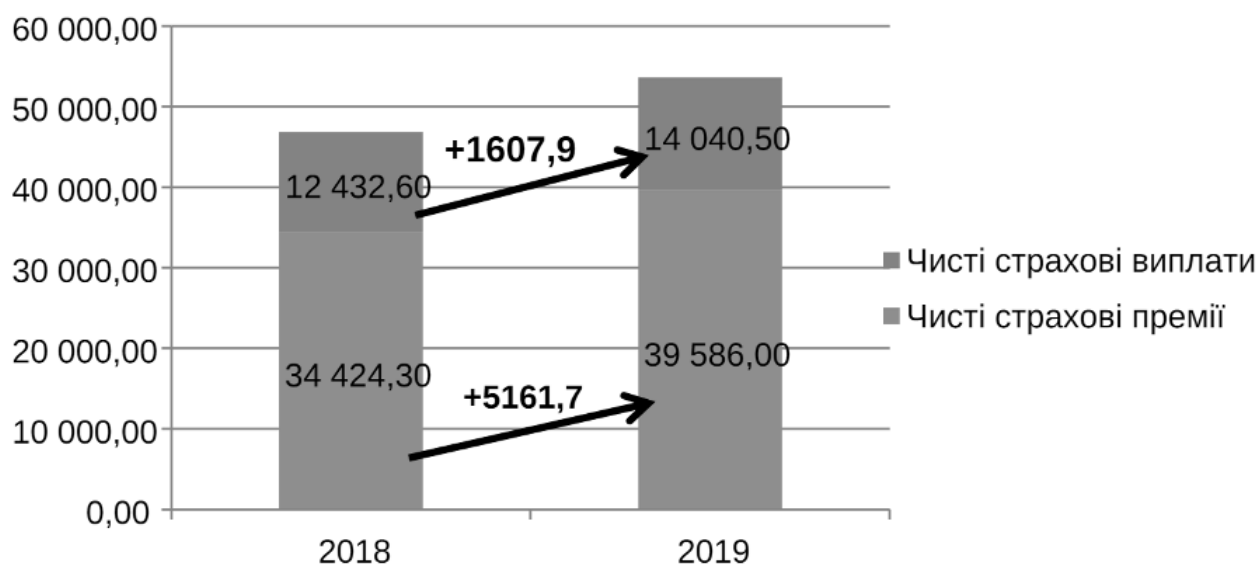

Рисунок 3.6. Динаміка чистих страхових премій та чистих страхових виплат до 2020 рр (млн.грн).

Джерело: [37, 38].

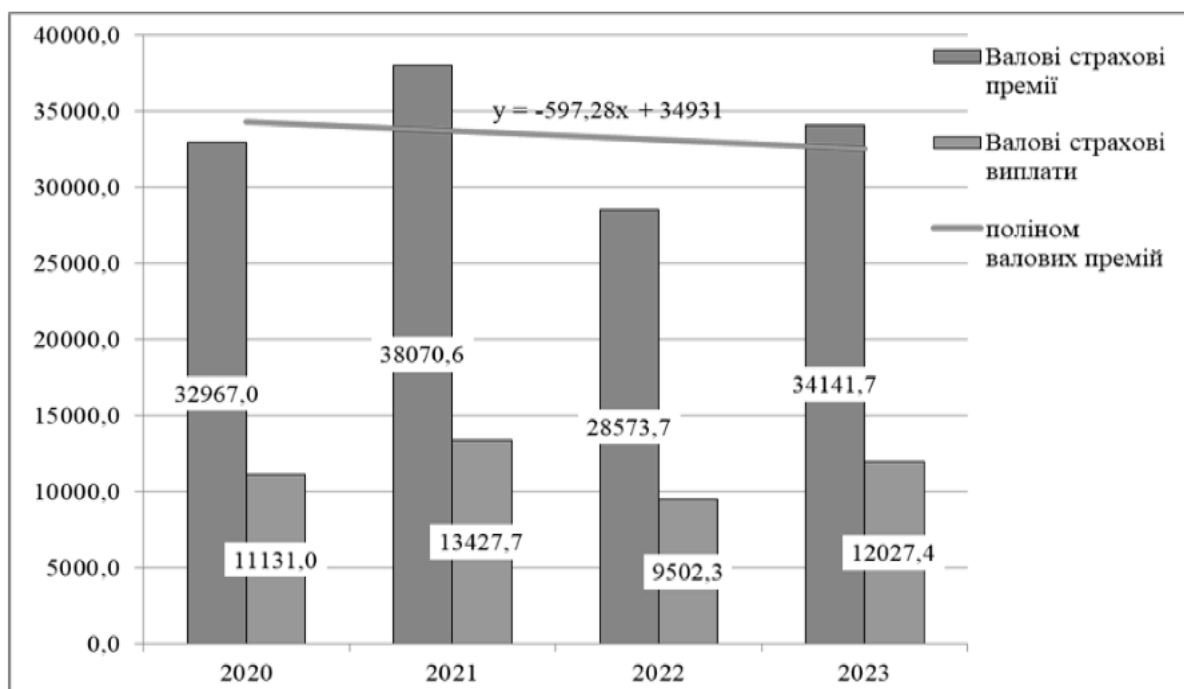

Рисунок 3.7. Динаміка валових і чистих страхових премій і виплат 2020-2023 рр.

Джерело: [37, 38].

Аналіз страхового портфелю ринку страхування в Україні виявив, що більше 30% страхових премій припадає на транспортні види страхування. Лідерами на ринку страхових продуктів є ОСЦПВ та медичне страхування.

За даними НБУ частка страхових премій добровільного страхування перевищує 75%. Транспортні види автострахування (КАСКО, ОСЦПВ та Зелена Картка), а також особові види страхування (медичне страхування, нещасних випадків та страхування життя) постійно займають перші два місця за обсягами страхових премій: 36% та 27% відповідно. Одним з лідерів розвитку ринку страхування є ОСЦПВ.

Однак НБУ попереджає, що цей вид страхування є лідером ризиків. Невиважена цінова політика страховика, надмірна агентська винагорода, висока частка в портфелі, зниження обсягу страхових резервів може призвести до неплатоспроможності страховика у короткий термін. Динаміка розподілу видів страхування в страховому портфелі страхового ринку України протягом 2020-2023 рр. подана на рис. 3.13.

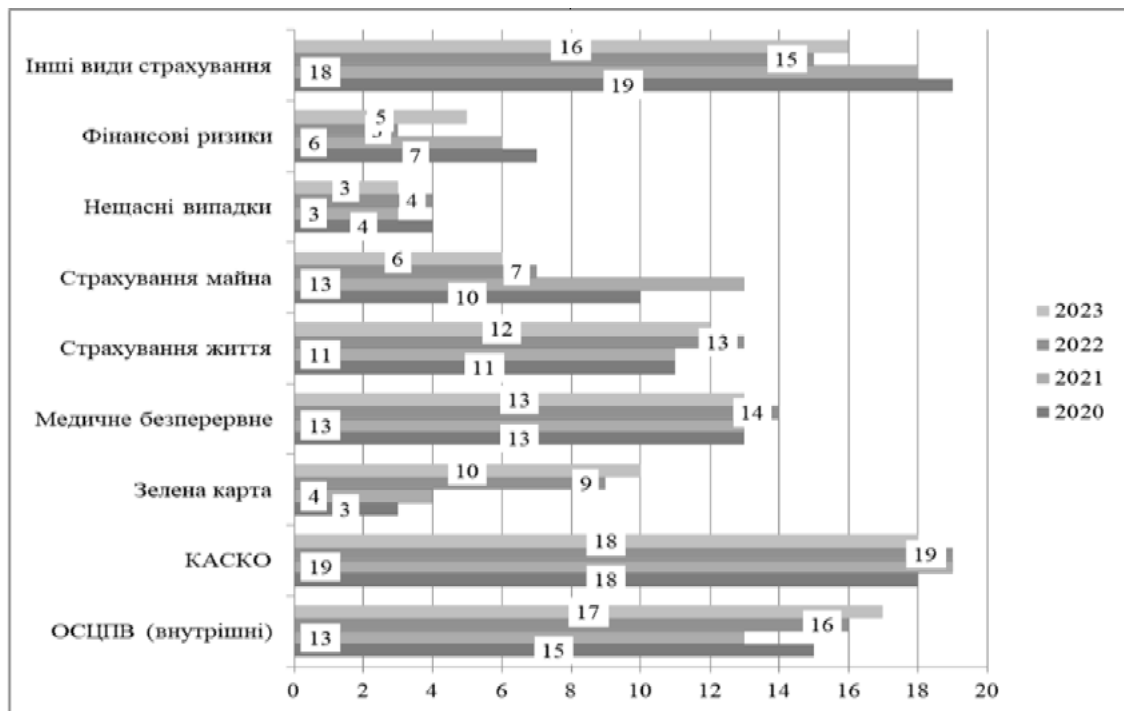

Рисунок 3.8. Динаміка валових та чистих премій і виплат у 2020-2023 рр.

Джерело: розроблено автором на основі [36, 37, 38].

Для прикладу впливу нововведень в 2020 році наведу динаміку основних показників діяльності страхового ринку України в період 2017-2020 рр.

Таблиця 3.6. Динаміку основних показників діяльності страхового ринку

Показники	2017	2018	2019	2020	Темпи приросту, %		
					2018/2017	2019/2018	2020/2019
Валові страхові премії	43 431,8	49 367,5	53 001,2	45 051,0	+13,7	+7,4	-15%
Валові страхові виплати	10 536,8	12 863,4	14 338,3	15 628,8	+22,1	+15	+9
Сплачено на перестраховання	18 333,6	17 940,7	16 713,4	17 381,9	-2,14	-6,8	+4
Обсяг сформованих страхових резервів	57 381,0	63 493,3	29 558,8	34 642,9	+10,7	+9,6	+17,2

Джерело: розроблено автором на основі [36, 37, 38].

На зростання деяких показників, основним чином вплинула пандемія, яка призвела як до позитивних, так і негативних наслідків у діяльності вітчизняних страховиків. Саме вона надала новий поштовх розвитку в українських громадян культури страхування, люди почали розуміти важливість такої послуги, перед усе це стосується страхування життя та здоров'я.

Тож можна стверджувати той факт, що більшість страхових компаній ринку змогла підлаштуватися до нововведень в законодавстві та знайти рішення для стабільного функціонування в умовах економічної небезпеки.

Для повноти аналізу слід дослідити динаміку договорів, які заключали страхові компанії до 2020 року та після нововведень в законодавстві.

Таблиця 3.7. Основні показники розвитку страхового ринку України 2017-2022 рр.

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Зміна за 2017-2022 рр.
Кількість укладених договорів страхування (тис. од.)	70658	77495	80271	120577	131562	88102	17444
Валові страхові премії, млн грн	43432	49367	53001	45176	49708	39616	-3816
Валові страхові премії на 1 договір страхування, грн	615	637	660	375	378	450	-165
Валові страхові виплати, млн грн	10537	12863	14338	14854	17958	13001	2464
Валові страхові виплати на 1 договір страхування, тис. грн	149	166	179	123	137	148	-2
Рівень валових виплат, %	24,26	26,06	27,05	32,88	36,13	32,82	8,56 в.п.
Показник проникнення, %	1,45	1,39	1,33	1,08	0,91	н/д	-
Показник щільності страхування, грн на 1 особу	1025	1171	1265	1086	1207	н/д	-

Джерело: відкриті дані із сайту НБУ.

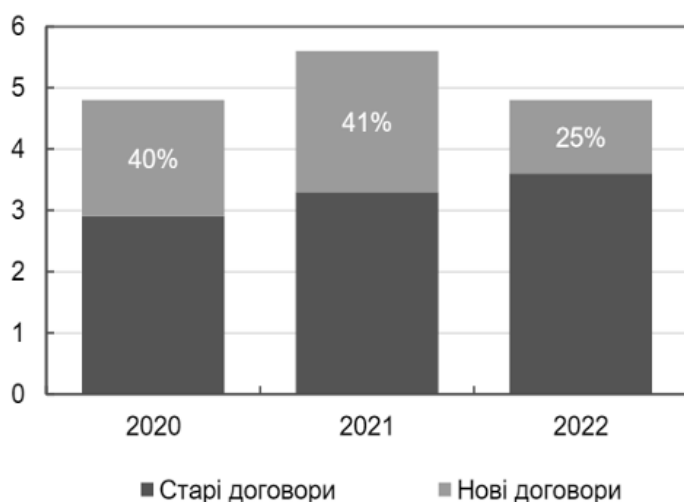

Рисунок 3.9. Структура премій зі страхування життя за видами договорів.

Джерело : складено за відкритими даними НБУ.

Через суттєве падіння обсягів нового бізнесу в 2022 році, страховики зосередилися на підтримці та обслуговуванні існуючих страхових портфелів, завдяки чому вдалося зберегти обсяги за договорами попередніх періодів.

Продовжується процес «старіння» портфелів страховиків.

Значна концентрація страхових посередників всередині каналів збуту (банки, MLM та агентська мережа) створює ризики фінансової стійкості як кожної компанії, так і ринку в цілому.

Розвиток ринку за рахунок банків-партнерів за останні роки з акцентом на ризику, схожі на ризику non-life, нівелює переваги особливостей life-продуктів як інструментів формування «довгих грошей» з кращими інвестиційними можливостями.

Аналіз сучасного стану діяльності страхових компаній на страховому ринку виявив, що, починаючи з II кв. 2023 р. відбулися позитивні зрушення в частині відновлення діяльності страховиків за основними видами страхування та спостерігаються тенденції розвитку ринку в частині кількості укладених договорів та отриманих валових страхових премій. Показники діяльності на страховому ринку за 9 міс. 2023 р. показані в табл. 3.18.

№ з/п	Показники	Період		
		I квартал 2023	I півріччя 2023	9 місяців 2023
1	2	3	4	5
1	Кількість укладених договорів страхування, за період, тис. одиниць	20 228,9	40 774,8	73 353,0
2	Валові страхові премії, з них:	10 116,4	21 354,7	34 141,7
3	від страхувальників – фізичних осіб	6 109,9	13 036,3	20 951,9
4	від перестраховальників	224,3	495,3	736,9
5	Валові страхові виплати, з них:	3 839,8	7 817,5	12 027,4
6	страхувальникам – фізичним особам	2 037,3	4 162,4	6 457,9
7	перестраховальникам	80,7	79,9	103,4
8	Рівень валових виплат, %	38,0	36,6	35,2
9	Чисті страхові премії (валові страхові премії за мінусом частки страхових премій, які сплачуються перестраховикам-резидентам)	9 915,1	20 895,1	33 437,8
10	Чисті страхові виплати (валові страхові виплати за мінусом частки страхових виплат, які компенсовані перестраховиками-резидентами)	3 792,6	7 744,4	11 923,4
11	Рівень чистих виплат, %	38,3	37,1	35,7

Таблиця 3.8. Показники діяльності страховиків на ринку України за 9 місяців 2023 р (млн.грн).

Джерело: складено автором на основі[36]

Економіка України зазнала і надалі зазнає значних втрат під час війни, але страховий ринок працює та нині виконує зобов'язання перед страхувальниками. Масштаби руйнувань та наслідки шкоди від військової агресії вказують на роль страхування у подоланні збитків, які спричинені агресією. Страхування, на нашу думку, в майбутньому має стати основою стійкості країни до майбутніх

викликів: пандемій, кліматичних змін, природних катастроф, технологічних аварій, інших надзвичайних подій. У післявоєнний період необхідною умовою розвитку страхового ринку повинна стати політика сприяння та забезпечення відбудови, розвитку стійкості страховиків і нових страхових продуктів, програм інвестування в реальний сектор економіки. З огляду на це нами проведено PEST-аналіз проблем і перспектив розвитку страхового ринку, результати якого показані в табл. 3.19.

Напрямок	Період пандемії та воєнного стану	Перспективи розвитку
Політичний	Загрози реалізації стратегії розвитку фінансового розвитку України до 2025 року; проблеми адаптації страховиків до проекту «спліт»; загрози спрощенню регуляторних вимог у сфері страхування.	Посилення регуляторного впливу НБУ та реалізація стратегії розвитку страхового ринку, впровадження нової версії закону «Про страхування».
Економічний	Проблеми ризиків і загроз сталості страхового ринку; зменшення числа страховиків, страхувальників, договорів страхування; ріст кількості не покритих збитків від дії страхових випадків.	Створення нових програм страхування ризиків у сферах будівництва, кіберстрахування, фінансових ризиків; розвиток програм інвестування в реальну економіку.
Соціальний	Низькі потреби ринку як внаслідок зниження платоспроможності страхувальників; масове переселення та міграція населення.	Розвиток корпоративної культури у сфері страхування; впровадження системи обов'язкового медичного страхування; розвиток брендингу страховиків та впровадження системи якості.
Технологічний	Відсутність страхування військових ризиків; нерозвинене страхування кіберризиків; обмежені можливості on-line страхування.	Впровадження on-line страхування та on-line виплат за страховим випадком; впровадження інформаційних систем в управління ризиками; впровадження нових програм страхування, в тому числі кіберризиків.

Таблиця 3.9. PEST-аналіз проблем і перспектив розвитку страхового ринку.

Джерело: [13, 22].

Таким чином, варто визнати, що війна суттєво вплинула на страховий ринок України та страхові компанії. Зокрема, постраждала значна кількість видів підприємництва: транспорт, авіація, інформаційно-кібернетична сфера, кредитування, ланцюги поставок, страхування майна та життя. Військові удари та бої завдали значної шкоди майну громадян та держави. Доцільно також звернути увагу на те, що страховики з покриттям майнових не отримують автоматичну компенсацію, адже за усталеною практикою поліси страхування майна містять положення про виключення воєнних ризиків. Таким чином,

страхувальникам буде відмовлено у відшкодуванні збитків і витрат, пов'язаних воєнними діями.

Для забезпечення подальшого розвитку страхового ринку України в контексті євроінтеграції необхідно активно звертати увагу на розробку та впровадження ефективних стратегій та стратегічних напрямів регулювання страхового ринку. Це включає в себе проведення аналізу сучасного стану ринку, ідентифікацію ключових проблем та визначення основних напрямів розвитку. Одним з головних напрямів є розробка та впровадження механізмів стимулювання конкуренції на ринку страхових послуг. Це може включати в себе заходи з лібералізації ринку, спрощення умов вступу на ринок для нових учасників, а також забезпечення прозорості та дотримання принципів справедливої конкуренції.

Необхідно активно працювати над розвитком і вдосконаленням законодавства, яке регулює діяльність страхових компаній. Це передбачає адаптацію внутрішніх законодавчих актів до міжнародних стандартів та практик, а також забезпечення ефективної системи контролю та нагляду за діяльністю страхових компаній. Також важливо розвивати та вдосконалювати механізми фінансування страхового ринку, зокрема шляхом створення спеціальних фондів та резервів, які б забезпечували фінансову стабільність та надійність страхових компаній у випадку виникнення непередбачуваних ризиків. У підсумку, розвиток страхового ринку України в контексті євроінтеграції вимагає системного підходу та комплексного розгляду проблем та можливостей. Лише шляхом спільних зусиль всіх зацікавлених сторін можна досягти стабільного та ефективного розвитку страхової галузі, яка відповідатиме вимогам сучасного світу та забезпечить надійний захист інтересів клієнтів.

Висновок до розділу 3

Зарубіжний досвід регулювання страхового ринку виявився багатограним і має різні моделі та підходи до впорядкування цієї сфери. Зокрема, аналізуючи досвід країн Європейського Союзу, Канади та США, можна виділити кілька ключових аспектів:

- 1) Різноманітність моделей регулювання: від ліберальних до континентальних, залежно від правової системи країни.
- 2) Рівень централізації регулювання: від централізованих моделей, де один державний орган контролює всі аспекти, до децентралізованих, де регулювання здійснюється на різних рівнях влади.
- 3) Роль недержавних органів: такі як національні асоціації та фінансові органи, які надають консультаційну підтримку та забезпечують координацію між страховиками.

Дослідження ефективності страхової системи в контексті євроінтеграції підтвердило високу статистичну значущість обраних стратегій та адекватність їх використання. Аналіз ключових показників, таких як коефіцієнт детермінації, тест Дарбіна-Ватсона та тест Вайта, виявив глибоке розуміння факторів, що впливають на страхову систему. Прогнозування впливу кількості головних NBFІ та їх активів на рівень ВВП на душу населення розкрило значимі зміни у ВВП, що відображаються у контексті євроінтеграції.

На основі цього аналізу пропонуються стратегічні напрями для покращення страхової системи. Вони включають адаптацію законодавства, розвиток інституційної спроможності, співпрацю з європейськими регуляторами, залучення інвестицій, інновації та інші заходи.

Таким чином, дане дослідження надає засади для розуміння та покращення страхової системи в умовах євроінтеграції, враховуючи різноманітні фактори та стратегії для досягнення цілей розвитку.

ВИСНОВОК

На підставі проведених теоретичних досліджень встановлено, що чинна система регулювання ринків небанківських фінансових установ в Україні не виконує своїх функцій та потребує суттєвого удосконалення.

Аналіз розвитку страхового ринку України показав значні відхилення від європейських стандартів, що вимагає негайних реформ.

Попри те, що після прийняття Закону про СПЛІТ кількість страхових компаній скоротилася з 215 до 84, ринок продемонстрував стійкість. Втім, ця стійкість супроводжувалася численними викликами, зокрема зменшенням конкуренції та обмеженням вибору для споживачів.

З початком нового регулювання у 2020 році спостерігається низка негативних тенденцій. Скорочення кількості страхових компаній призвело до зменшення конкуренції на ринку та обмеження вибору для споживачів. Багато страховиків не змогли адаптуватися до нових вимог Національного банку України, що призвело до їхнього виходу з ринку. Впровадження нових регуляторних норм без належної підготовки та підтримки учасників ринку викликало додаткові труднощі у їхній діяльності. Зокрема, недостатнє навчання співробітників, неефективність фінансового моніторингу та відсутність чіткої структури власності стали серйозними перепонами на шляху до ефективного функціонування ринку.

Пандемія COVID-19 та початок воєнних дій стали руйнівними подіями, вплив яких мав суттєві наслідки для страховиків. Виявлено взаємну залежність страхового ринку та стану економіки країни. Доведено, що страховий ринок є сталим та може розвиватися за умови виконання функцій, які йому притаманні. Однак, нові регуляторні умови призвели до зниження рівня конкуренції та обмеження можливостей для розвитку.

Перспективи розвитку страхового ринку України залежать від імплементації передового зарубіжного досвіду та створення ефективної системи регулювання, яка відповідатиме вимогам євроінтеграції. Найкращим варіантом для України є впровадження системи Twin Peaks, яка передбачає розподіл

функцій регулювання між пруденційним наглядом та наглядом за поведінкою на ринку.

Система Twin Peaks дозволяє забезпечити ефективний контроль за фінансовою стабільністю страхових компаній та захист прав споживачів, підвищити прозорість ринку та забезпечити чесну конкуренцію. Пруденційний нагляд зосереджений на забезпеченні фінансової стабільності страхових компаній, тоді як нагляд за поведінкою на ринку спрямований на захист прав споживачів та забезпечення чесної конкуренції. Такий підхід сприяє підвищенню довіри до страхового ринку, забезпечує прозорість та надійність страхових послуг.

Інтеграція цієї системи в національне регулювання дозволить покращити надійність та конкурентоспроможність українських страхових компаній, створить сприятливі умови для залучення іноземних інвестицій та забезпечить стале зростання страхового ринку в умовах європейської інтеграції. Така інтеграція сприятиме підвищенню рівня довіри з боку громадян та забезпеченню стабільності на ринку страхових послуг.

Таким чином, адаптація українського страхового законодавства до системи Twin Peaks є необхідною умовою для ефективного функціонування та розвитку страхового ринку України. Поточна система регулювання, впроваджена з 2020 року, виявилася неефективною та потребує негайного перегляду та удосконалення.

Впровадження системи Twin Peaks дозволить вирішити ключові проблеми ринку, забезпечити його стабільність і стале зростання в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Абрамітова Д.Р. Міжнародне регулювання страхування на світовому туристичному ринку. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України, 2014.
4. Білаш О.В. Напрями підвищення ефективності державного регулювання ринку страхових послуг в Україні. Економічний вісник ЛНУ імені Івана Франка, 2012.
5. Герус Ю.В. Зарубіжний досвід фінансового забезпечення медичного страхування і можливості його застосування в Україні. Бізнес Інформ, 2015.
6. Гутко Л.М. Досвід провідних країн світу у галузі страхування. Економіка. Фінанси. Право, 2005.
7. Дегтяр А.О., Соболев Р.Г. Міжнародний досвід надання страхових послуг та регулювання страхової діяльності. Публічне управління: теорія та практика, 2011.
8. Жабинець О.Й. Державне регулювання страхової діяльності у контексті глобалізації світового страхового простору. Науковий вісник НЛТУ України, 2008.
9. Жук О.О. Зарубіжний досвід у сфері страхування та можливості його використання.
10. Асоціація Страховий Бізнес. URL: <https://insurancebiz.org/index.php>
11. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Страхова справа. Київ: Знання. 2002. 250 с.
12. Баранов А., Баранова О. Концептуальні засади державного регулювання страхового ринку. Фінансовий простір, 2022. №2 (46).
13. Біла книга «Майбутнє регулювання ринку страхування в Україні». НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bila-kniga-maybutnye-regulyuvannya-rinku-strahuvannya> (дата звернення: 03.03.2023)
14. Бунін С.В. Розвиток світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02 / Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Харків, 2019.

15. Бурбель Л. Шість головних викликів, з якими зустрівся страховий ринок упродовж шести місяців війни. Interfax Ukraine. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/856594.html> (дата звернення: 28.02.2023)
16. Варга В. П. Діджиталізація як один з чинників конкурентоспроможності підприємства. Ефективна економіка. 2020. № 8. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2020/156.pdf.
17. Вахновська Н. А., Зінюк Л. О. До питання розвитку страхового ринку України. Облік і фінанси, 2019. №1.16 (61). С. 29-36.
18. Господарський кодекс України № 436-IV від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
19. Гуренко А., Гашутіна О. Напрями розвитку систем управління в умовах діджиталізації бізнесу в Україні. Економіка і суспільство. 2018. № 19. С. 739-745. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-113>.
20. Дем'янчук М. А., Гуржий К. С. Трансформація страхового ринку в умовах розвитку цифрових технологій. Економіка та управління підприємствами. 2020. № 25. С. 272-278
21. Дема Д. І., Абрамова І. В., Недільська Л. В. Фінансовий ринок: навч. посібник / за ред. Д.І. Деми. Житомир: ЖНАЕУ. 2017. С. 586.
22. Звіт з реалізації Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року за 2021 рік. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-z-realizatsiyi-strategiyi-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-za-2021-rik> (дата звернення: 03.03.2023)
23. Конкурентоспроможність страхового ринку України в умовах активізації глобалізаційних процесів : колективна монографія / за матеріалами праць наукової групи і науковою редакцією д-ра екон. наук, проф. Л. В. Шірінян. К. : Видавництво Ліра-К, 2020. 404 с.
24. Огляд страхового ринку України за I півріччя 2022 року. Forinsurer. URL: <https://forinsurer.com/files/file00728.pdf>

25. Онишко С. В., Савенко Д. О. Теоретична концептуалізація інституційного забезпечення фінансового ринку. *Бизнес Інформ*, 2020. №9 (512). С. 219-228.

26. Осадець С. Розвиток сучасних інноваційних технологій на ринку страхових послуг. *Інноваційна економіка*, 2020. №1-2. С.194-195.

27. Осадець С. С., Артюх Т. М., Гаманкова О. О., Колотило О. Д., Кривошлик Т. Д. *Страхові послуги : підручник*. Київ : КНЕУ. 2007. 464 с.

Показники діяльності страхових компаній. Наглядова статистика. НБУ.
URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#6> (дата звернення: 17.03.2023)

28. Положення про обов'язкові критерії і нормативи достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій страховика, затверджене розпорядженням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 07 червня 2018 року № 850, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 06 липня 2018 року за № 782/32234

28. Полторак А. С. Розвиток страхових ринків як базис забезпечення резильєнтності систем гарантування соціально-економічної безпеки регіонів. *Modern Economics*, 2022. №34. С.82-89.

29. Постанова Правління Національного банку України від 20 жовтня 2021 року № 107 «Про затвердження Положення про перестраховування у страховика (перестраховика) нерезидента»

30. Постанова Правління Національного банку України від 23 травня 2022 року № 103 «Положення про кваліфікаційні вимоги до осіб, які можуть займатись актуарними розрахунками»

31. Про страхування : Закон України № 86/96-ВР від 07 березня 1996 року

32. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/85/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 09.04.2023)

33. Про страхування : Закон України від 18.11.2021 № 1909-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1909-20> (дата звернення: 09.04.2023)
34. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України № 2664-III від 12 липня 2001 року.
35. Офіційний сайт НБУ: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/regulation-nonbank-fs-market/insurance>.
36. Оцінка стану та фінансових показників ринку страхових послуг України. Братюк В.П., Петричко М.М., Полак А.Е. 2023рр.
37. Наглядова статистика. Офіційний сайт НБУ.URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#6>
38. Огляд страхового ринку за I півріччя 2021 року. НБУ. Управління нагляду за страховим ринком. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Insurance_market_review_first_half_2021_pr_2021-10-26.pdf?v=4
39. Огляд страхового ринку України за I півріччя 2022 року.НБУ. Управління нагляду за страховим ринком. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Огляд_стан_страхового_ринку-нагляд_pr_2022-09-23.pdf?v=5
40. Олійник О. В., Нагаєва Г. О. Страхування : навч. посіб. Харків : ХНАУ, 2020. 252 с.
41. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР. Відомості ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>
42. Статистика страхового ринку України. Forinsure. URL: <https://forinsurer.com/stat>